

Mendelova univerzita v Brně
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

Integrace migrantů v Německu a její sociálně ekonomické souvislosti

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. Ing. Milan Palát, Ph.D.

Vypracovala:

Markéta Bartošová

Brno 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci:

Integrace migrantů v Německu a její sociálně ekonomické souvislosti

vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 16.5.2016

Mé poděkování patří panu doc. Ing. Milanu Palátovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a cenné připomínky při konzultacích.

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje problematice integrace migrantů v Německu a jejími sociálními a ekonomickými souvislostmi. Cílem práce je vyhodnotit integraci migrantů v Německu na základě studia indikátorů integrace, migračních a integračních politik a poskytnout návrhy na zlepšení integrace migrantů v této zemi. Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část popisuje základní pojmy týkající se migrace a integrace migrantů a stručně charakterizuje německé integrační přístupy a legislativu. V části praktické je řešena integrace migrantů v Německu, kde se zaměřuji především na pracovní trh a nezaměstnanost, systém vzdělání, sociální inkluzi a dalšími ekonomickými a sociálními aspekty. V práci je následně provedena komparace integračních přístupů České republiky a Německa, jsou zde uvedeny návrhy na zlepšení integrace migrantů v Německu a poznatky aplikovatelné i pro Českou republiku.

Klíčová slova

Mezinárodní migrace, integrace, Německo, Česká republika

Abstract

The bachelor thesis deals with the integration of migrants in Germany and its social and economic context. The aim is to evaluate the integration of migrants in Germany, based on the study of indicators of integration, migration and integration policies, and provide suggestions for improving the integration of immigrants in this country. The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part describes the basic concepts related to migration and integration of migrants and briefly describes the German integration approaches and legislation. The practical part focuses on the integration of migrants in Germany, where focused primarily on the labour market and unemployment, the education system, social inclusion and other economic and social aspects. The paper then made a comparison of integration approaches of the Czech Republic and Germany, there are presented suggestions for improving the integration of migrants in Germany and applicable knowledge for the Czech Republic.

Keywords

International migration, integration, Germany, Czech Republic

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíl a metodika práce	11
3	Teoretický pohled na migraci a integraci	13
3.1	Pojem migrace a její typy	13
3.2	Pojem integrace	14
3.3	Strategie adaptace a proces integrace	15
3.3.1	Problematika soužití mezi etniky	17
3.4	Integrační politika	18
3.4.1	Diskriminační model	19
3.4.2	Asimilační model.....	19
3.4.3	Multikulturní model.....	19
3.5	Ukazatele úspěšnosti integrace imigrantů.....	20
3.5.1	Migrant integration policy index	20
3.5.2	Indikátory vytvořené pro MIPEX.....	21
3.5.3	Oblasti integrace mimo MIPEX.....	22
4	Integrace migrantů v Německu	23
4.1	Demografie Německa	23
4.2	Migrace v Německu	25
4.3	Integrační přístupy Německa a jejich historie.....	28
4.4	Fáze přistěhovalecké politiky	29
4.5	Podpora integrace v Německu	30
4.5.1	Integrační kurzy	31
4.6	Integrace na trhu práce	33
4.6.1	Profesní kvalifikace.....	36
4.6.2	Indikátory integrační politiky v oblasti trhu práce dle MIPEX	38

4.7	Vzdělání	41
4.7.1	Indikátory integrační politiky v oblasti vzdělávání dle MIPEX.....	46
4.8	Další indikátory sociální inkluze a aktivní občanství.....	50
4.8.1	Míra naturalizace	50
4.8.2	Trvalý pobyt.....	52
4.8.3	Účast na politickém životě	54
4.8.4	Zdravotní péče	56
4.8.5	Ochrana před diskriminací	56
4.9	Návrhy na zlepšení integrace migrantů v Německu.....	57
5	Komparace integračních politik České republiky a Německa	64
5.1	Podpora integrace v ČR	65
5.1.1	Integrace na trhu práce	66
5.1.2	Vzdělání	69
5.1.3	Další indikátory sociální inkluze a aktivního občanství	70
5.2	Poznatky z politiky integrace v Německu aplikovatelné pro Českou republiku	72
6	Závěr	75
7	Zdroje	77

1 Úvod

Fenomén migrace je starý jak lidstvo samo. Zajištění nebo hledání lepších životních podmínek motivovalo nebo nutilo lidi opouštět místa a hledat jiné, což je centrálním motivem migrace. Mezinárodní migrace je produktem moderní doby. Území s pevnými hranicemi a hraničními režimy, státní příslušnost, pasy, víza, práva k pobytu, pracovní povolení, atd. jsou moderní fenomény, které mají udržet migraci pod kontrolou, aby bylo možné řídit velikost a složení obyvatelstva. Když lidi přijedou do nové země, v níž chtějí žít, stojí před nimi a před hostitelskou společností řada výzev, kromě naplnění potřeb bydlení, příjmu, práce, vzdělání nebo zdraví, musí být vyjasněné otázky ohledně práv a povinností. Vzájemné přizpůsobení se mezi hostitelskou společností a přistěhovalci, které vyžaduje smysl pro povinnost a respekt k základním hodnotám společným pro přistěhovalce i hostitelskou společnost, je nazýváno procesem integrace. Integrace je nevyhnutná pro všechny zúčastněné, nejen za účelem ekonomických a kulturních výhod, ale také v rámci zabezpečení bezpečnosti a stability společnosti jako celku. Největší výzvou pro vytvoření účinné integrační politiky je její průsečík s dalšími hlavními politikami, jako např. ochrana lidských práv a rovné příležitosti, zaměstnání a záležitosti pracovního trhu, veřejné zdraví, vzdělání, naturalizace a občanství, ale také národní bezpečnost nebo také sociální soudržnost.

Německo je, co se migrace týče, otevřená země. Téměř každý pátý obyvatel pochází z jiné země, nebo minimálně alespoň jeden rodič z jiné země pochází. Přibližně dvě třetiny osob s přistěhovaleckým původem jsou sami přistěhovalci (tj. první generace), téměř jedna třetina osob s přistěhovaleckým původem je narozena v Německu (tj. druhá nebo třetí generace). Po dlouhou dobu Německo neřešilo integraci přistěhovalců. Až poté, co se potýkalo s následky, začalo formovat svou integrační politiku - úroveň vzdělání mnoha přistěhovalců a jejich dětí byla nízká, rostla míra nezaměstnanosti, o účasti na společenském životě nemohla být v mnoha případech řeč. Dnes je zřejmé, že aby mohl národ se stárnoucí populací hospodářsky obstát, je

odkázán na výkonné přistěhovalce. Proto je zapotřebí jednak začlenit již žijící přistěhovalce více do společnosti, a také je zapotřebí takovou přistěhovaleckou politiku, která by v budoucnu umožnila získávání potřebných odborných pracovních sil.

Podpora integrace v Německu žijících přistěhovalců je jednou z nejdůležitějších vnitřně-politických úkolů, který se řídí principem „Podporuj a požaduj“. Z hlediska demografické proměny a značného nedostatku odborné pracovní síly je důležité, aby se Německo pro osoby s přistěhovaleckým původem stalo atraktivním místem pro žití. Přistěhovalci by se měli pomoci státních nabídek ale také díky vlastnímu úsilí, integrovat a využít možnosti, které jsou v Německu k dispozici všem občanům a nově příchozím. Integrační politika učinila pokroky především v oblasti vzdělávání. Veřejně financované kampaně bojují za větší otevřenost společnosti vůči přistěhovalcům a hospodářství se potýká s problémem stárnutí zaměstnanců. Diskuze na téma integrační politiky jsou v Německu v současnosti formovány především strachem z migrace z chudých zemí nebo plížící se islamizací. Co je však jasné - Německo, tak jako jiné bohaté země, je v důsledku nízké míry porodnosti a stárnoucí populace odkázáno na přistěhovalce. Proto je vstřícná kultura spíše než „dárek“ pro migranty, předpokladem pro blahobyt a fungující společnost.

2 Cíl a metodika práce

Bakalářská práce se věnuje problematice integrace přistěhovalců v Německu a jejími sociálními a ekonomickými souvislostmi. Zvláště v souvislosti s uprchlickou krizí je v Německu v současnosti otázkou integrační politiky a její směřování v evropském kontextu ústředním bodem politických debat. Vzhledem k tomu, že tyto diskuze silně polarizují společnost a informace často poskytují zkreslený pohled na problematiku migrace a integrace, je pro mne zpracování této tematiky velice přínosné. Zejména bylo mým cílem získat pokud možno objektivní pohled v této oblasti. Cílem bakalářské práce je tedy vyhodnocení integračních přístupů v Německu na základě studia indikátorů integrace v oblastech pracovního trhu, vzdělání, sociální inkluze a aktivního občanství, případně dalších. Dalším cílem je srovnání migračních a integračních politik v Německu a České republice a vypracování návrhů na zlepšení integrace migrantů obou zemí.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. První část se zabývá teoretickým vymezením pojmů migrace, integrace a integrační politiky. Popisuje ukazatele úspěšnosti integrace přistěhovalců a především ukazatele dle studie MIPEX. Čtvrtá a pátá kapitola jsou praktickou částí práce a představují srovnávací analýzu integračních politik Německa a České republiky. Čtvrtá kapitola se věnuje samotné problematice integrace přistěhovalců v Německu. Popsán je demografický vývoj a migrace v Německu. Následuje popis historie integračních přístupů Německa a současný stav a zaměření integrační politiky. Pomocí objektivních ukazatelů bude analyzován stav integrační politiky v oblastech integrace na trhu práce, vzdělání, ale také dalších indikátorů sociální inkluze a aktivního občanství. Součástí praktické části je vypracování návrhu na zlepšení integračních opatření v Německu. Kapitola pátá se stručněji zabývá integrační politikou v ČR a analýzou stejných ukazatelů, jako v kapitole předchozí. Na základě analýzy situace v Německu budou rovněž uvedeny návrhy na zlepšení aplikovatelné na integrační politiku v ČR.

Pomocí literární rešerše budou získány teoretické poznatky z oblasti migrace a integrace. Tyto pojmy budou v rešerši vysvětleny a rozebrána bude teorie integrace, kdy budou popsány procesy integrace a strategie adaptace, uvedeny typy integračních politik a objasněno použití indikátorů úspěšnosti integrace. Do teoretické části budou rovněž zařazeny demografické informace o Německu a popis německých integračních přístupů. Pro problematiku, kterou se tato práce zabývá, byla zvolena jako nejvhodnější metoda komparace. Pomocí srovnávací analýzy bude provedeno vyhodnocení indikátorů zejména v oblasti pracovního trhu a vzdělání. Integrace migrantů na trhu práce bude vyhodnocena především pomocí srovnání míry nezaměstnanosti, míry zaměstnanosti a míry pomoci na základě druhého svazku zákoníku sociálního zabezpečení. Integrace migrantů v oblasti vzdělání bude vyvozena na základě komparace dosaženého vzdělání Němců a osob s přistěhovaleckým původem. Pro další oblasti, v nichž je zapotřebí migranty integrovat budou vybrány indikátory jako je míra naturalizace, trvalý pobyt, účast na politickém životě, zdravotní péče a ochrana před diskriminací. V práci budou také navrženy možnosti na zlepšení situace migrantů v Německu a v závěru budou poznatky z německé integrační politiky komparovány se situací v České republice. Přehled použité literatury bude uveden v závěru práce v rámci seznamu použití literatury.

3 Teoretický pohled na migraci a integraci

3.1 Pojem migrace a její typy

Migrace (z lat. "Migratio" - stěhování, přemístění, cestování)¹ je pojem, který označuje pohyb osob v geografickém prostoru, přičemž je spojen i se změnou bydliště migranta. Právě změna trvalého bydliště je ta věc, která odlišuje migraci od jiných pohybů osob. Není tedy vhodné zaměňovat pojem migrace za pojem mobilita, který má široký význam a nekonkretizuje jednotlivé druhy pohybů osob.

Jiné zdroje definují migraci jako přesun obyvatel z jedné oblasti do druhé. Tím jsou myšlena města, regiony, ale i státy. Můžeme tedy vyvodit, že migrace je jev jak vnitrostátní, tedy pohyb osob v rámci jednoho hranicemi daného území, tak mezinárodní. Migrace vnitrostátní se označuje jako migrace vnitřní a migrace mezinárodní jako migrace vnější. To však není jediný aspekt, podle kterého můžeme migraci rozdělit, migraci ovlivňuje spousta okolností a podle toho určujeme, o jaký typ migrace se jedná.

Migrace se tedy dále může členit na migraci dobrovolnou, nebo nucenou. Existuje však mnoho skrytých faktorů, které mohou člověka ovlivnit, a tedy někdy je obtížné rozpoznat, o jakou migraci se jedná. Dobrovolná migrace je tedy přemístění osoby, která se tak sama rozhodla, bez jakéhokoli nátlaku. Tento druh migrace se dále dělí podle důvodu, který migranti měli. Migrace tedy může být pracovní, řetězová, neimigrační a inovační. Migranti, kteří migrují v rámci pracovní migrace, nejčastěji lákají lepší pracovní podmínky, jako například vyšší mzda, kariérní postup či nové zkušenosti. Neimigrační migrace potom znamená, když se osoba přestěhuje pouze dočasně, například jako student, či kvůli jiné příležitosti. O řetězové migraci mluvíme, když se osoby přemísťují za účelem sloučení rodiny. Posledním zmiňovaným typem byla migrace inovační, což znamená, že se lidé stěhují kvůli vidině obecně lepších podmínek pro život. Co se týká migrace nucené, zde mohou být příčinami přírodní

¹ Massey, 2005

katastrofy, vyhoštění, diskriminace, porušování lidských práv, válečné konflikty a podobně. Podle počtu migrujících osob se pak hovoří o migraci individuální, kolektivní, nebo dokonce masové. Pokud migruje veliké množství osob, většinou z důvodu přírodní katastrofy, tento jev se nazývá exodus.

Dalším faktorem, podle kterého můžeme migraci rozdělit je čas. Podle toho jak dlouho migrant přetrvá na místě, kde imigroval, se migrace dělí na krátkodobou, která má trvání do jednoho roku, migraci dlouhodobou, nebo migraci přechodovou. Ta je specifická tím, že migrant v nové zemi zůstává pouze krátce a dále pokračuje do dalšího nového regionu, také se často stává, že se migrant vrací do své původní oblasti.

Beze sporu důležitým aspektem jsou také zákony, pokud imigrant splňuje všechna právní ustanovení cílové země, jedná se o migraci legální, pokud však imigranti tyto zákony týkající se migrace nesplňují, jedná se o migraci nelegální. Někdy je imigrant nelegální již při vstupu na cílové území, jindy se nelegálním migrantem osoba stává až po uplynutí určité doby v nové zemi, kupříkladu když si neprodlouží povolení k pobytu apod. I když ilegální migrace nemá svá přesná data, je zřejmé, že počet ilegálních imigrantů narůstá. Mnohdy se stanou oběťmi složitého systému řídicí imigraci, nebo mohou během cesty přijít o své doklady, však ani jedna z uvedených věcí ilegální migraci neomlouvá. Dokonce se najdou i tací imigranti, kteří vycestují za novým domovem vědomě nelegálně, většinou jde o rozpočet, tato cesta pro ně vyjde levněji, než kdyby volili cestu legální.²

3.2 Pojem integrace

Samotná integrace má mnoho způsobů interpretací, můžeme ji kupříkladu vnímat jako z jednotlivých úseků vytvářející soustavy, nebo zkvalitňování vztahů v rámci těchto soustav či také adici individuálních složek nebo součástí soustav do již existujících struktur, v nichž se propojí a vytvoří jeden celek. Integrace tak může být chápána jako výsledek určitého procesu, tak i jako proces samotný.

² Palát, 2013

Další výklady pojmu integrace uvádí, že jde o stav určité společnosti i menšího celku, můžeme říci systému, jež je složen z různých sobě vlastních prvků a charakteristik, a jeho vnitřní soudržnosti. Na tuto interpretaci navazuje úvaha, že v integraci jde pouze o změnu stavu, kdy určitá jednotka vstupuje do zaběhlého systému. Je tím myšleno to, že nová jednotka přináší externí prvky, které se časem začlení a stanou se nejen součástí systému, ale i sebe udržovací operací nově rozšířeného systému.³

Hlavní aktéři integračního procesu jsou státy a samotní migranti. Svou roli zde však mají i vládní a nevládní účastníci, a to na různých úrovních, mohu zmínit třeba náboženské organizace, občanskou společnost, odborové svazy, zaměstnavatele, různé nevládní organizace na podporu imigrantů, ale i sdělovací prostředky. Například takoví zaměstnavatelé pomohou integraci hned v několika bodech, samozřejmě nabízejí volná pracovní místa, různé typy odborných školení, mohou pomoci při hledání bydlení a také přispívají k veřejné debatě s informacemi týkajícími se ekonomických výhod imigrace. Politická situace v hostující zemi má také nemalou roli v integraci imigranta, pomocí edukace veřejnosti může být zamezeno xenofobním a rasistickým tendencím.⁴

Zjednodušeně tedy mohu popsat integraci jako proces ekonomického pohybu osob a jejich začlenění do sociální společnosti hostící země, hlavním cílem integračního procesu je pak soběstačnost imigranta. Pokud je tento proces úspěšný, celé společenství se stává silnější jak v pohledu ekonomickém, tak i v sociálním a kulturním.

3.3 Strategie adaptace a proces integrace

Integrační proces, aby byl úspěšný, měl by být předcházen procesem adaptace imigranta na nové prostředí. Adaptace může být definovaná různými způsoby v různých vědních disciplínách, však sociální adaptaci nejlépe definujeme jako proces, který probíhá mezi imigrantem a novým prostředím, ve kterém jedinec chce nadále

³ Bauböck, 1994

⁴ Niessen a Schibel, 2005

setrvat, a tedy musí se vyrovnat a akceptovat nové faktory daného sociálního prostředí.⁵ Vliv na tuto sociální adaptaci pak má zejména imigrační a integrační politika hostitelské země, ale také postoj obyvatelstva k imigrantům a imigranti samotní.⁶

Adaptační proces zahrnuje několik dimenzí a fází. Podle Johna Berryho existují čtyři typy sociální adaptace, kdy kombinuje dva faktory, a to vztahy s ostatními etnickými skupinami a míru zachování své kulturní totožnosti. Prvním typem je **marginalizace**, kdy imigranti nechtějí být v kontaktu s majoritním obyvatelstvem a jejich kulturou, dá se říci, že jsou vytlačeni na okraj společnosti a žijí v izolaci. Obdobným typem pak definuje případ, kdy imigranti nejsou v kontaktu s obyvatelstvem hostitelské země, však se snaží si zachovat svou kulturu a žijí tedy v **separaci**. Opakem separace je pak **asimilace**, kdy se imigrant snaží o co největší zapojení do společnosti a od své původní kultury je schopen zcela upustit. Posledním typem pak definuje **integraci**, kdy migrant chce splynout s novou společností a je schopen akceptovat nová pravidla, ovšem chce si zachovat kulturu původní. Zároveň pak obyvatelé hostitelské země akceptují imigranta, tedy obě strany jsou schopny akceptovat nové věci a udělat kompromis, což je optimální varianta adaptace.⁷

Dimenze adaptačního procesu již byly popsány a nyní popíší proces integrační. Ten pojímá několik rozměrů, které se vzájemně ovlivňují. Je to rozměr ekonomický, politický, kulturní a sociální. **Ekonomický rozměr** integrace souvisí převážně s pracovním trhem, dále také s postavením v ekonomické společnosti a životní úrovní. **Dimenze politická** se týká práv, kde jsou zahrnuta například práva volební, rozhodovací právo, právo se svobodně vyjádřit, ale také umožněný přístup k veřejným službám. **Kulturní obsah integrace** řeší komunikaci, tedy i jazyk, možnost přístupu k informacím, vzdělání a náboženská přesvědčení. Poslední

⁵ Geist, 1992

⁶ Drbohlav, 2001

⁷ Geist, 1992

sociální dimenze obsahuje základní potřeby jako kvalitu bydlení a délku pobytu, zdravotní péči, sociální zabezpečení a v neposlední řadě třeba také sjednocení rodin.

Sociální integrace obsahuje oblasti, v nichž se může imigrant zapojit do hostitelské společnosti. Dá se říci, že pro imigranta jsou podstatnou podmínkou pro úspěšnou integraci do nové společnosti. Jednotlivé oblasti sociální integrace je integrace kulturní, strukturální, identifikační a interaktivní.

Kulturní integrace je velice důležitá pro splynutí imigranta s novou společností. Každá osoba chce mít ve společnosti své místo, a proto se imigranti musí vyrovnat s jinou kulturou v novém prostředí. Aby jim tento status byl přidělen, musejí akceptovat jazyk či se nechat informovat o zvycích a životě v dané společnosti. Tyto podmínky jsou nezbytné, však samozřejmě i hostitelská společnost nesmí být vůči přistěhovalcům lhostejná.

Životní úroveň, bydlení, vzdělání, podmínky na trhu práce a veřejné instituce jsou konkrétní oblasti obsahu **integrace strukturální**. Obecněji tato integrace znamená legislativu týkající se pobytu imigranta na území dané země, tj. získávání práv a postavení v podstatných institucích.

Interaktivní integrace označuje zapojení imigrantů do primárních spojitostí a společenských sítí obyvatelstva přijímací země. Patří zde zejména dobrovolná členství v organizacích, manželství a přátelství.

Identifikační integrace je propojením předchozích typů sociální integrace. Posuzuje subjektivní míru zapojení imigranta do společnosti. Tato integrace se tedy týká samotných osob a jejich subjektivních pocitů z integračního procesu.⁸

3.3.1 Problematika soužití mezi etniky

Mezi etniky vždy existovaly různé formy konfliktů, a aby tato problematika mohla být dobře pochopena, je vhodné objasnit několik obecných sociologických a psychologických pojmů.

⁸ Rákoczyová, Trbola, 2010

Pojem **etnicita** je souhrn charakteristik, zahrnující kulturní praktiky a názory určitého seskupení osob, jež ji činí odlišitelnou od skupin osob ostatních. Mezi hlavní charakteristiky určitého etnika patří kupříkladu společná historie, jazyk, náboženství aj. Tyto odlišnosti se pak stávají podstatou problematiky vztahů mezi etniky a mohou vést až k sociálním konfliktům.

Každý člověk je jiný a tato rozdílnost lze nejnáze pozorovat ve fyzické formě. Každé etnikum má své typické rysy, zejména barva pleti bývá terčem mnohých předsudků a dokonce i diskriminace. Pokud se osoba nechá ovládnout **předsudkem**, znamená to, že přijme postoj, vůči jiné skupině lidí náležící k odlišné etnické skupině. Tento postoj však nebývá doložen skutečnými poznatky a často pak taková osoba nepřijímá nové názory ospravedlňující odsouzenou skupinu. Předsudek ale nemusí vždy být pouze negativní záležitost, spousta lidí přijme postoj pozitivní, jelikož shledává podobnost skupiny a sebe samého. S tímto pojmem dále souvisí pojem **diskriminace**, kdy se však už jedná o skutečné činy vůči lidem jiné etnické skupiny, diskriminovaní lidé jsou v různých oblastech omezováni a nemají takové možnosti jak skupiny jiné. Lidé, kteří jsou plni těchto negativních předsudků, pak mohou být nazváni **rasisty**, jelikož převzali určitý předsudek k jiné osobě pouze na základě jejich fyzické rozdílnosti.⁹ V těchto souvislostech se také můžeme střetnout s pojmem **xenofobie**, která je vymezená jako strach či nenávisť k cizincům, dokonce i k všemu cizímu.¹⁰

3.4 Integrovační politika

Záměrem všech integračních politik pro imigranty je efektivní integrace imigrantů do své země, aby se předešlo konfliktům mezi etnickými skupinami a tedy i případným ohrožením stability dané země. Každá země má svou integrační politiku, která je dána hlavně zkušeností země s imigranty. Je zcela pochopitelné, že rozdílný model politiky budou mít země, které jsou nejčastějším cílem migrantů, oproti zemím, které emigranti spíše opouštějí. V neposlední řadě pak do této politiky zasahují rozdílné

⁹ Giddens, 2003

¹⁰ Geist, 1992

pohledy na další okolnosti týkající se migrace a integrace.¹¹ Integrovaní politiky lze rozdělit na tři typy, které jsou popsány v následující části.

3.4.1 Diskriminační model

První z modelů imigračních politik je model diskriminační, kdy imigrantovi není povoleno se zcela začlenit do společnosti a předpokládá se návrat migrujícího jedince po určité době zpátky do své rodné země. V této migrační politice je imigrantovi povolen přístup k pracovnímu trhu, však například získání občanství, sociální systém apod. jsou jedinci odepřeny. Tento typ migrační politiky využívá například právě Německo, dále pak Rakousko a Švýcarsko.¹²

3.4.2 Asimilační model

Další migrační politika se nazývá asimilační. Je to odlišný přístup od předchozího typu a tato politika tedy předpokládá co nejrychlejší sloučení nového obyvatele s hostitelskou zemí. Tyto země okamžitě imigrantovi poskytnou občanství, práva, ale i povinnosti běžného občana daného státu. Imigrant si nadále již nemůže ponechat své původní občanství a také se musí vzdát svých zvyků a kultury. Těchto politik není v EU mnoho a nejvíce se tomuto modelu podobá imigrační politika Francie.¹³

3.4.3 Multikulturní model

Třetím a posledním modelem je multikulturní (pluralitní) model. Jeho podstata spočívá v tom, že imigrant dostane stejná práva jako většina společnosti v hostitelské zemi a může se do ní začlenit, zároveň si může ponechat i své zvyklosti a kulturní rysy. Dá se říci, že je to kompromis mezi prvním a druhým typem imigračních politik. Příkladem pro tento model je Kanada, Austrálie a v Evropě se jedná o Švédsko do jisté míry pak i Nizozemsko a USA.¹⁴

¹¹ Barša, 2005

¹² Rabušic a Burjanek, 2003

¹³ Rabušic a Burjanek, 2003

¹⁴ Rabušic a Burjanek, 2003

3.5 Ukazatele úspěšnosti integrace imigrantů

Ukazatele úspěšnosti integrace migrantů v nové hostitelské zemi nám ukazují a hodnotí pomocí čísel či údajů jakýsi měřitelný fakt. Aby byl výsledný údaj adekvátní, musí být k tomuto údaji také určen referenční rámec a výsledné údaje následně porovnat a vztáhnout i k údajům dalším, samotné údaje nám totiž nic nevypráví.¹⁵ Tyto indikátory by nadále měly splňovat podmínky tzv. SMARP. Tato zkratka je vytvořena podle anglických slov significant, measurable, appropriate, realistic a possible.¹⁶

Indikátory integrace mohou poskytnout kompletnější stanovisko celého integračního procesu. Mohou pomoci monitorovat trendy, měřit a utřídit dosažený progres, odrážet míru participace a sounáležitosti imigrantů i úroveň přijetí imigrantů obyvatelstvem hostící země. Indikátory ovšem mohou také změřit následky politických postupů a následně odhalit nedostatky, popřípadě vylepšit cílené distribuce financí.¹⁷

Je velmi důležité vytvořit obecný soubor indikátorů, ovšem vytvořit tento komplexní soubor ukazatelů integrace je poměrně náročné. Indikátory by měly být zhotoveny na základě analýz souborů ukazatelů z rozdílných oblastí působení, které s integrací souvisí. Dále by měly být zaměřeny na aktéry integrace, jež jsou imigranti, společnost, prostředí a přístupům k integraci.¹⁸

3.5.1 Migrant integration policy index

Migrant integration policy index dále jen MIPEX, je soubor indikátorů vytvořený díky British Council a Migration Policy Group a jedná se o nejrozsáhlejší studii řešící integraci imigrantů v různých státech Evropské unie a ve třech státech mimo EU (Norsko, Švýcarsko a Kanada). Tento projekt rozpracovává více než sto čtyřicet

¹⁵ Breczková, 2009

¹⁶ Gill, Peréz a Bijl, 2007

¹⁷ Niessen a Schibel, 2005

¹⁸ Gill, Peréz a Bijl, 2007

ukazatelů integrace a tak formuje poměrně komplexní pohled na příležitosti imigrantů v daných zemích.¹⁹ MIPEX tedy můžeme považovat za pozorovací prostředek, jež dovoluje porovnávat úroveň integrace přistěhovalců. Tento projekt byl poprvé představen v roce 2004 a o dva roky později byla zveřejněna nová verze, obohacená o oblasti výzkumu a země.

MIPEX si klade za hlavní cíl zlepšení integračních postupů v Evropě tím, že poskytuje dostupné, objektivní a porovnatelné data týkající se integrace imigrantů. MIPEX tak vytváří náhled i pro samotné členy EU, kteří integrační politiky vytváří.²⁰

3.5.2 Indikátory vytvořené pro MIPEX

Ukazatele MIPEX byly sestaveny podle oblastí, které imigranta doprovázejí při integraci do nové společnosti a plným občanstvím. Indikátory jsou zařazeny do šesti stěžejních oblastí. Jedná se o **pracovní trh**, kdy je zde například řešen rovný přístup k zaměstnancům a nabídce práce, možnost prosazení se na pracovním trhu a podobně. Další oblastí je **spojení rodinných příslušníků**, kteří byli rozděleny právě kvůli migraci. Následuje **dlouhodobý legální pobyt imigranta** v dané zemi, **možnost politického zapojení imigranta, přístup a politiky státu k získání občanství** a v neposlední řadě otázka **ochrany před diskriminací**, kdy je pozorována podpora pro rovná práva v oblasti ekonomické i sociální.

Každá ze šesti oblastí je procentuálně hodnocena, kdy se nám pak dostává informace o míře integrace v dané zemi. U každé dimenze konkrétní oblasti jsou pak vytvořeny tři varianty hodnocení, a to od jednoho bodu, kdy jsou politiky daného státu vzdáleny od nejlepších standardů a integrační proces v zemi neprobíhá příznivě, popřípadě pro danou oblast politiky nemají, až po tři body, kdy je integrace imigrantů v zemi zcela v souladu s nejlepšími metodami a postupy v normativním rámci MIPEX. Dvěma body jsou pak hodnoceny země, které mají integrační politiku na úrovni mezi dvěma předchozími. Z hodnocení těchto ukazatelů každé dimenze je dále vytvořen průměr

¹⁹ Migrant Policy Group, 2013

²⁰ Migrant Policy Group, 2009

pro celou oblast, a tak je poskytnut komplexní přehled o integračních politikách států.²¹

3.5.3 Oblasti integrace mimo MIPEX

Indikátory MIPEX a jejich oblasti zaměření již byly představeny. U indikátorů MIPEX se tedy jedná převážně o hledisko politické. V této oblasti jsou indikátory jistě dostačující, zahrnují veškeré podstatné informace pro popsání situace integračních politik, kdy je především popsána sféra sociálně ekonomická a právní. Zjednodušeně také můžeme indikátory MIPEX popsat spíše jako dispozice pro integraci, nežli míru integrace takové.

Indikátory například úplně neřeší úroveň sociálně kulturní a kvalitu života imigranta v dané zemi. Tyto oblasti je však velmi obtížné měřit a porovnávat na mezinárodní úrovni. Ukazatele, které byly ustanoveny pro MIPEX se zaměřují pouze na souvislosti objektivní právní povahy. **Objektivní ukazatele** jsou podloženy vnějšími důkazy, tedy informace nesmí být založena pouze na názoru referujícího. Naopak **ukazatele subjektivní**, jsou indikátory, jež odrážejí vnímání a názory různých osob, jsou kritické předsudkové a bývají používány při výzkumech veřejného mínění. Právě tyto subjektivní indikátory v souboru ukazatelů MIPEX schází.²²

²¹ Migrant Policy Group, 2013

²² Sekulová a Gyárfášová, 2009

4 Integrace migrantů v Německu

Následující kapitola se věnuje přehledu integračních politik Německa a vyhodnocuje indikátory v oblasti integrace na trhu práce a integrace pomocí vzdělání. Pozornost je také věnována indikátorům neekonomického charakteru.

4.1 Demografie Německa

Spolková republika Německo je největší ekonomikou Evropy a po Rusku druhou nejlidnatější zemí s počtem obyvatel 82 milionů. Německo se však již od roku 1972 potýká s negativním přirozeným přírůstkem obyvatelstva, což má nepříznivý vliv na hospodářský růst. V zemi je velmi nízká porodnost, však i kdyby se nyní zvýšila, posílení by ekonomika pocítila až za desetiletí. Z tohoto důvodu je Německo závislé na nových mladých imigrantech a jeho imigrační politiky této potřebě odpovídají. Aktuální vysoká úroveň imigrace bude mít pouze mizivý dopad na dlouhodobý populační vývoj, projeví se zejména v krátkodobém populačním růstu a nedokáže zcela zabránit stále se zvyšujícímu stárnutí německé populace.²³

Na grafu (viz obrázek č.1) lze pozorovat vývoj německé populace, která má klesající trend. Navzdory faktu, že v roce 2015 bylo v Německu podáno 1,1 milionu žádostí o azyl, což bylo téměř čtyřikrát větší množství než v roce 2014, stále se předpokládá pokles populace o více než 6 milionů osob do roku 2050. Dále pak počet mladistvých do patnácti let poklesne na 13% a zvýší se počet osob nad šedesát let z nynějších 27% na 39%.²⁴ Imigrace spíše pozmění etnický mix, však dá se předpokládat, že imigranti budou následovat vzor rodilých Němců.²⁵

Tento klesající trend porodnosti můžeme spatřovat v mnoha zemích Evropské unie, však v Německu je díky silné ekonomice a nedostatku pracovní síly, zvláště akutní. V

²³ Statistisches Bundesamt, 2016

²⁴ OSN, 2015

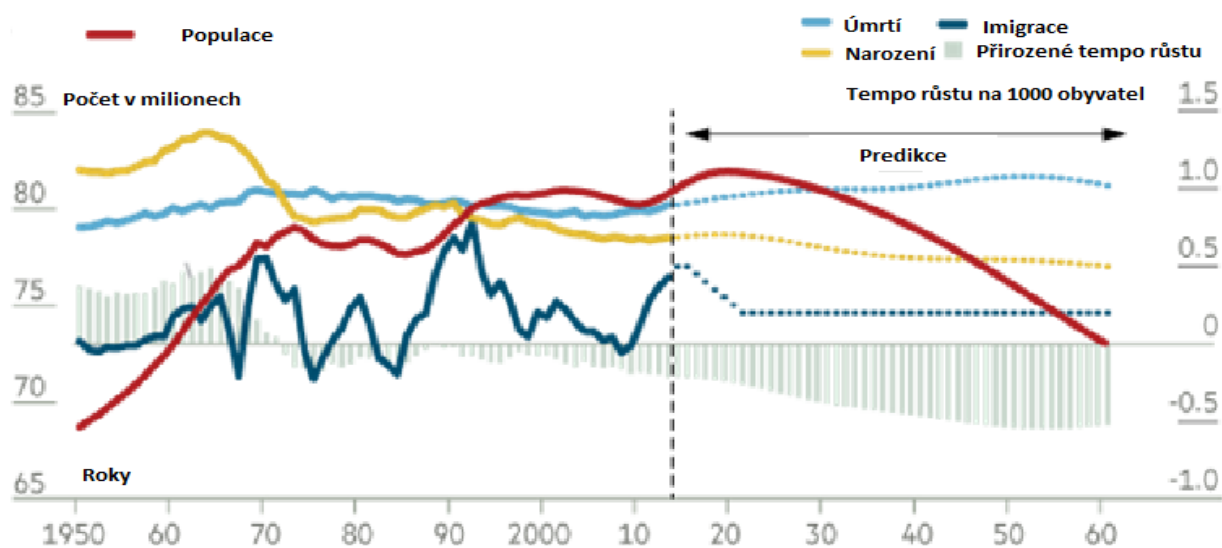
²⁵ Wagstyl, 2015

zemi je míra nezaměstnanosti pouze 4,5%²⁶ a je zde vyvíjen vysoký tlak na zaměstnavatele, jelikož osob v produktivním věku stále ubývá. Je dosti pravděpodobné, že po roce 2050 již Německo nebude nejlidnatější zemí EU a jeho ekonomika si neudrží roli nejsilnějšího hospodářství, což by pak ovlivnilo rozdělení moci v celé Evropě. Nicméně Německo je zemí s vysoce vzdělaným obyvatelstvem, takže mají šanci Evropě ukázat, jak se vypořádat s tímto demografickým problémem.

Tento problém s nízkou porodností nastal po roce 1945, kdy stát zastával názor, že by se ženy měly starat o své děti doma a tedy snížila se podpora pro pracující matky. Mnoho žen v Německu tedy dalo přednost své kariéře před rodinou. Po znovusjednocení Německa v roce 1990 vláda začala řešit problém snížení porodnosti. Jednalo se hlavně o rozšíření mateřských školek, však bylo těžké čelit ženám, které mnohdy chtěly mít bezdětný život. I přes poměrně velké investice do rodinné politiky však porodnost nevzrostla. Míra porodnosti v Německu je nyní 1,4 dítěte na ženu v porovnání s celou EU, kde je míra porodnosti 1,6 dítěte na ženu. Díky nízkému počtu narozených dětí je nyní průměrný věk v Německu 46 let a každý dvacátý Němec má více než 80 let, v roce 2050 to již bude každý šestý.²⁷

²⁶ Statistisches Bundesamt, 2016

²⁷ Wagstyl, 2015

Obrázek č. 1: Populační vývoj Německa ²⁸

4.2 Migrace v Německu

Dle dat německého Spolkového statistického úřadu (Statistisches Bundesamt) se v roce 2014 zhruba až 16,4 milionů obyvatel Německa vyznačovalo přistěhovaleckým původem (dále jenom pp).²⁹ To odpovídá přibližně 20,3% celkového obyvatelstva a přírůstku o 3,0% ve srovnání s předchozím rokem. Většina (56,0%) osob s pp měla německý pas. Ve srovnání s rokem 2011 počet osob s pp vzrostl o více než 10,3%, tj. 1,5 mil. osob, což lze připsat především rostoucímu počtu přistěhovalců - v roce 2014 žilo na území Německa 10,9 mil. přistěhovalců. To je o 10,6% více ve srovnání s rokem 2011 a současně se jedná o nejvyšší počet od roku 2005, kdy započalo statistické hodnocení. Počet obyvatel bez migračního statusu naproti tomu od roku 2011 klesl o 885 000 (-1,4%). Dá se říct, že každá pátá osoba žijící v Německu má pp, z toho 8,9 mil. osob má státní občanství. Přibližně 3 mil. osob jsou původem

²⁸ Wagstyl, 2015

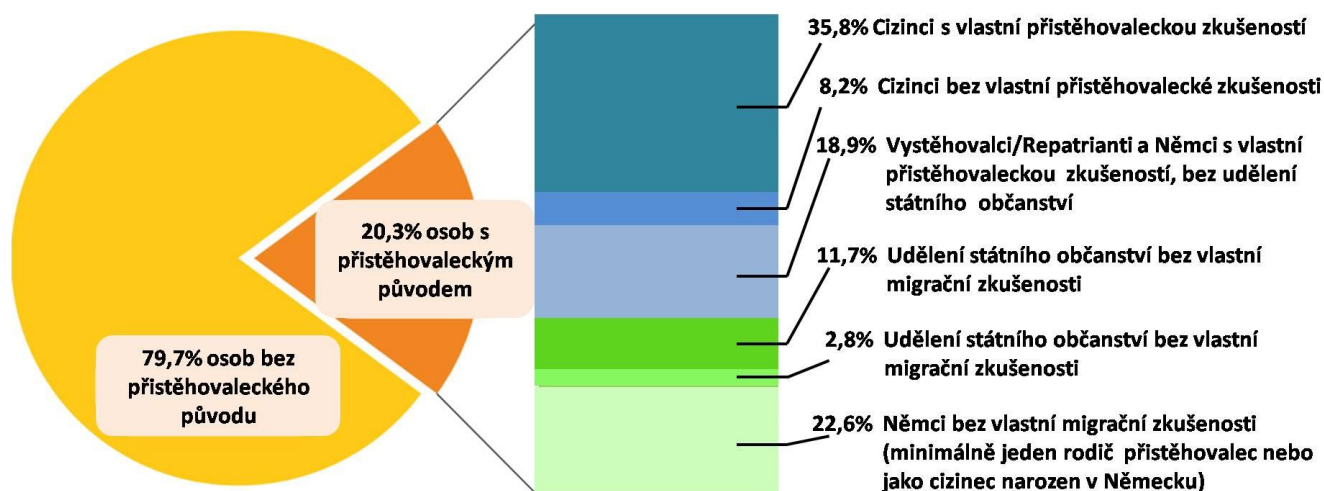
²⁹ BAMF, 2014

z Turecka, a přibližně 1,6 mil. původem z krajin bývalé Jugoslávie. Příliv přistěhovalců do Německa tvoří především následující skupiny osob:

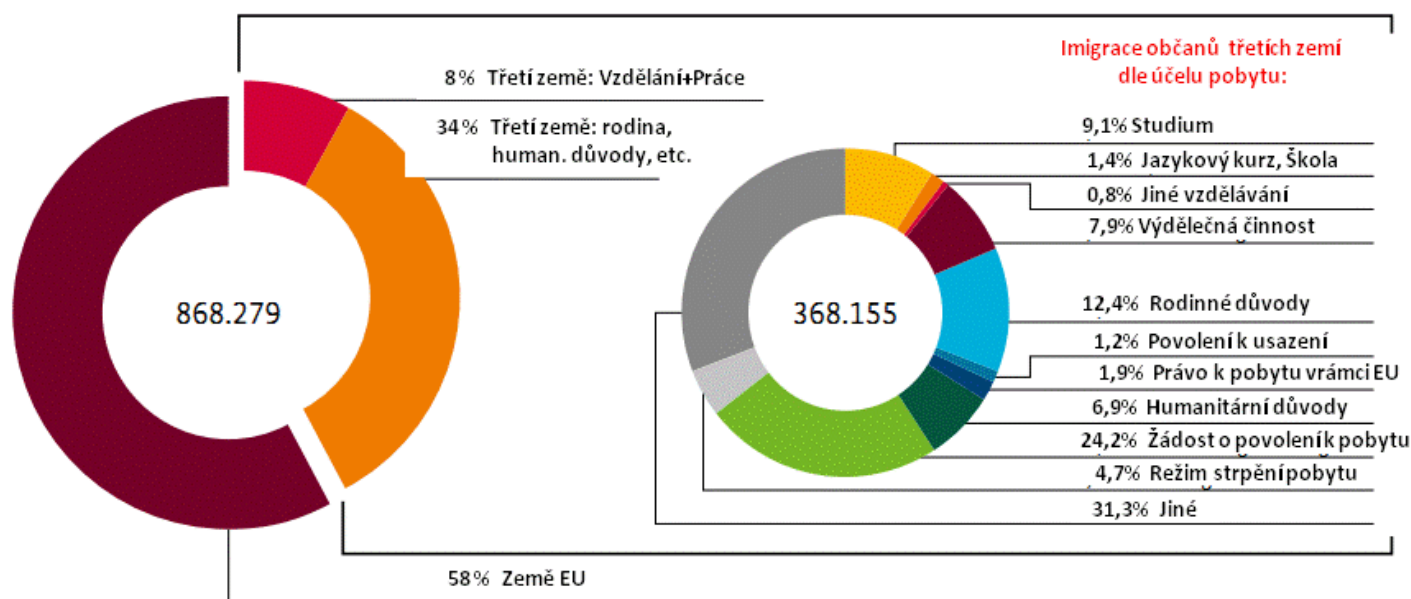
- přistěhovalci v rámci EU
- vysoko-kvalifikované osoby z třetích zemí (které nejsou ani země EU a ani EHP-země Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko)
- následující manžel/manželka a rodinní příslušníci z třetích zemí
- repatrianti a jejich rodinní příslušníci
- osoby hledající azyl
- zahraniční studenti
- přistěhovalci židovského původu

Při pohledu na obyvatelstvo Německé spolkové Republiky je zřejmé, že migrace není počtem cizinců žijících v Německu dostatečně popsána. Vedle cizinců totiž významnou roli hrají tzv. osoby s přistěhovaleckým původem (Obr. č. 2). Do této kategorie patří nejenom cizinci, ale také němečtí občané, kteří jsou přímo přistěhovalci (repatrianti a cizinci, kteří získali státní občanství) a taky osoby, které nejsou přímo přistěhovalci, ale které se narodily v Německu (potomci repatriantů; cizinci druhé a třetí generaci; v Německu narození cizinci, kteří získali státní občanství; děti těch osob, které mají státní občanství; nebo děti, které získali občanství, když se narodily na území Německa (tzv. ius-soli děti))

Průzkum z roku 2014 poskytl další informace ohledně motivů migrace (Obr. č. 3) a taktéž ohledně vlastního hodnocení jazykových dovedností. Dotazováni byli přistěhovalci od roku 1960 ve věkové kategorii 15-64 let. Rodinné důvody byly nejdůležitější motiv pro přistěhování. Druhý nejdůležitější důvod bylo zaměstnání v Německu.

Obrázek č. 2: Podíl osob bez pp a s pp na obyvatelstvu v Německu.³⁰

Obrázek č. 3: Důvody imigrace zahraničních státních příslušníků v roce 2014.³¹

³⁰ BAMF, 2014

³¹ BAMF, 2015b

4.3 Integrační přístupy Německa a jejich historie

Německo zažilo díky přílivu imigrantů během poslední poloviny století enormní zvýšení počtu obyvatel.³² Prvním typem přistěhovalců byli etniční Němci, kteří se navraceli z východní části někdejší Německé říše po ukončení druhé světové a studené války. Druhým typem imigrantů byli pracovní migranti, uprchlíci a žadatelé o azyl. Německo se muselo s nastalou situací vypořádat a začalo tak přetvářet svůj negativní pohled na imigranty. Oficiální imigrační politika se však i přes velký počet imigrantů tvořila dlouhou dobu.³³

Přístup dané země k migraci a integraci imigrantů většinou závisí na míře nacionalismu daného národa. V případě Německa, kde je pro národ charakteristická etnokulturní podoba občanství, se dá pak hovořit o národu starousedlíků.³⁴ Německá kultura je založena na inteligenci, umění a náboženství, a právě kultura nejvíce odlišuje daný národ od jiného. Typickými znaky pro německý národ je vnitřní svoboda jednotlivce, však je požadováno i podřízení se národnímu společenství.³⁵

Německo je specifické tím, že příslušnost k německému národu může jedinec získat jedině díky tzv. *ius sanguinis*, což je v překladu právo pokrevní. Naopak ve většině jiných zemí, například ve Francii, Velké Británii, ale i v České republice je toto právo založeno na *ius soli*, tedy právu místa. Proto se imigrantům legálně pracujícím a žijícím na území Německa nenarodí dítě s německým občanstvím, ale občanství mu připadne po rodičích. Z toho pak vycházejí dvě pojetí přijmutí imigranta, které vychází právě z etnokulturní podoby společnosti, a to, jestli přistěhovalec etnicky patří k Němcům, či nikoli. V prvním případě má etnický Němec automatické právo na občanství, ačkoli přichází z jiného státu. Jestliže imigrant etnický Němec není a kupříkladu imigruje do země za prací, německé občanství tak snadno nedostane, a to i

³² Munz, Ulrich, 1998

³³ Bade, 1994

³⁴ Barša a Baršová, 2005

³⁵ Barša

v případě, že v zemi legálně žije a pracuje po mnoho let. Tyto přístupy dávají dohromady exkluzivistický a partikularistický přístup k integraci imigrantů.³⁶

4.4 Fáze přistěhovalecké politiky

Imigrační toky do Německa a s tím související politiky lze rozdělit do několika období. První období trvalo od roku 1955 až do roku 1973, kdy se hovoří o fázi náborové. Německo během tohoto období přijalo sta tisíce pracovních imigrantů, kteří ve většinovém množství v zemi nadále setrvali. Tato fáze byla zahájena první náborovou smlouvou a během ní se vytvořilo pouze pár návrhů a řešení týkajících se imigrační a azylové politiky a bylo zformováno první cizinecké ustanovení, ukončena byla koncem náboru pracovních sil.

Druhé období trvajícím od roku 1973 do roku 1979 je charakteristické snahou o upevnění řádu na pracovním trhu pro pracovní imigranty a počáteční návrhy integrace přistěhovalců do německé společnosti, zároveň se již projevuje úsilí o restriktci imigračních toků a podpoře návratu imigranta do mateřské země.

Léta 1979 a 1980 byla zaměřena integraci pracovních imigrantů společně s jejich rodinnými příslušníky. V těchto letech Heinz Kuhn, premiér Severního Porýní-Westfálska, kde žilo nejvíce cizinců, prezentoval svůj návrh týkající se integrace a problematiky zahraničních pracovníků, kteří nadále zůstali na území státu. Prosazoval poučení o kultuře a náboženství spoluobyvatel jak cizinců, tak Němců, a měl být vytvořen nový přístup. Jeho návrh však nenašel dostatečnou podporu.

Následovala fáze hospodářské krize, která trvala do roku 1990 a změnila pohled na omezení imigračních procesů a azylové politiky. Hlavní charakteristikou období byla nekoncepčnost, zvyšující se počet nezaměstnaných osob a zvýšení se žádostí o azyl.

Od roku 1990 se počet přistěhovalců začal enormně navyšovat. Problematiku imigrace a integrace si navíc začala uvědomovat i německá společnost, načež bylo německými politiky schválen zásadní dokument azylové a imigrační politiky, tzv.

³⁶ Baršová, Barša 2005

azylový kompromis.³⁷ Poslední pátá fáze se pak může vymežit do roku 1998, kdy nastoupila v Německu nová vláda v čele s Gerhardem Schröderem.³⁸ Po této fázi německá vláda schválila další významné imigrační a azylové zákony a v roce 2005 byla vytvořena legislativa, která platí dodnes.³⁹

4.5 Podpora integrace v Německu

Již odedávna je Německo krajinou, která přitahuje přistěhovalce a dle studie OECD z roku 2014 se Německo řadí ke světově nejoblíbenějším destinacím.⁴⁰ Od roku 2011 lze sledovat značně rostoucí trend imigrace. Díky rozšiřující se globalizací dochází k imigraci z nejrozmanitějších kultur, z nejrůznějších důvodů, a s velice rozdílnými předpoklady, co se týče kupříkladu vzdělání, jazykové dovednosti nebo kvalifikaci na trhu práce.

Od roku 1960 je Německo jednou z nejhlavnější evropskou zemí, co se imigrace týče. Tradičně složena z rodin migrantů a bývalých hostujících pracovníků, tzv. *gastarbeitern*.⁴¹ Přistěhovalci přispívají k pozitivnímu stavu německého pracovního trhu, s jednou z nejvyšších a rostoucí míry zaměstnanosti. Počet nových přistěhovalců má od roku 2008 stabilně rostoucí trend (od období globální ekonomické recese se jedná většinou o EU občany, ale zvyšuje se i počet nových ne-EU přistěhovalců o 75% v roce 2013) a žadatelů o azylovou ochranu. Německo je taktéž jednou z mála rozvinutých zemí se zlepšujícím se přístupem k přistěhovalcům - 83% občanů, si myslí, že Německo je vstřícná krajina a 72% si myslí, že ne-EU i němečtí občané by měli mít stejná práva. Německo dělá pomalý, ale stabilní pokrok ohledně poskytování stejných práv a větší podpory pro přistěhovalce, vyžaduje určitý čas na vytvoření shod, prověřuje a následně hodnotí, jestli nové politiky jsou efektivní, co se zlepšení výsledků týče.⁴² V roce 2009, ne-EU přistěhovalci mohli profitovat z dostatku bezplatných a přístupných kurzů, aby mohli zvládnout běžný test k získání občanství.

³⁷ Bade, 1994

³⁸ Smandek, 1999

³⁹ Federal foreign office - Immigration Act, 2012

⁴⁰ BMI, 2014

⁴¹ MIPEX, 2015

⁴² MIPEX, 2015

Díky velice vyzdvihovanému „Zákonu o zjištění a uznání pracovních kvalifikací získaných v zahraničí“ se Německo v roce 2012 stalo vedoucí zemí v Evropě ohledně umožnění a podpory uznání zahraničních kvalifikací a schopností.⁴³ Navzdory předešlým předpokladům jsou však integrační výzvy pracovního trhu pro vysoce vzdělané přistěhovalce stejné, ne-li vyšší než pro níže kvalifikované přistěhovalce. Od roku 2012 by také měli oběti kontroly totožnosti na základě rasy jasnější cestu ke spravedlivosti, vzhledem k soudnímu rozhodnutí ohledně protiústavnosti kontroly totožnosti založené na barvě pleti. V roce 2014 podniklo Německo poslední krok k zakotvení dvojí národnosti pro druhou generaci občanů narozených v Německu od roku 1999.

Integrační politika spolkové vlády se řídí principem „požaduj a podporuj“. Přistěhovalci jsou nabádáni, aby se vlastním přičiněním a s pomocí státní podpory učili německy a dobře se seznámili s právním systémem, dějinami, kulturou a hodnotami, které jsou pro Německo důležité. Po společenství přijímajícím přistěhované osoby je žádáno zaručení přístupu ke všem důležitým společenským oblastem, oblastem hospodářství a politiky, a to skrze rovné příležitosti a rovného zacházení tak, že je potřebné identifikovat stávající překážky, a ty následně odstranit.

Zákon o pobytu (Aufenthaltsgesetz) umožňuje a utváří imigrační podmínky na základě zohlednění schopnosti Německa přistěhovalce přijímat a integrovat. Všichni noví přistěhovalci, cizinci s trvalým pobytem v Německu, repatrianti a jejich rodinní příslušníci, i občané evropské unie obdrží od státu základní nabídku pro integraci, která podporuje jejich vlastní účast v německé společnosti. Nejdůležitějším podporným opatřením krajiny je tzv. integrační kurz, kterého se za určitých zákonných podmínek musí účastnit všichni cizinci. Další pravidelné nabídky integrační podpory spolku jsou migrační poradenství a taktéž podpora komunitních projektů.

4.5.1 Integrační kurzy

Klíčovým opatřením spolkové vlády k podpoře integrace je organizace integračních kurzů na úrovni celé spolkové republiky. V těchto kurzech jsou zprostředkovány klíčové kvalifikace, jako například znalosti jazyka, nebo základní znalosti právního a

⁴³ MIPEX, 2015

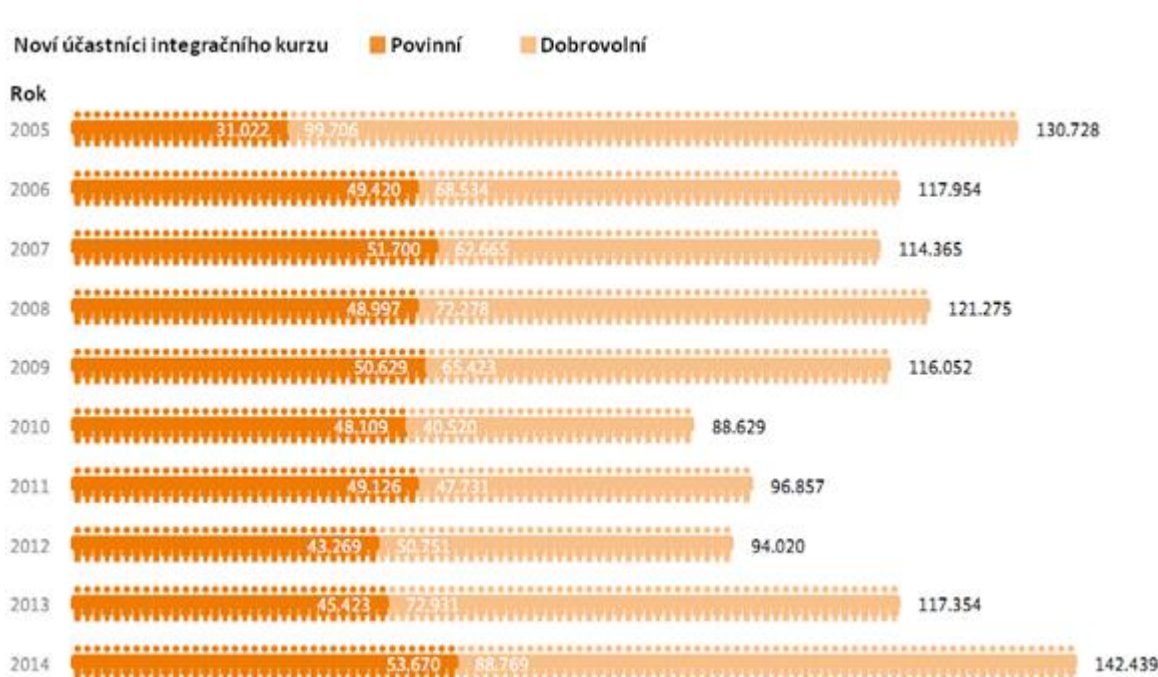
společenského řádu. Od roku 2005, kdy vstoupil v platnost imigrační zákon, až do konce roku 2013, bylo vystaveno celkově více než 1,3 mil. oprávnění účastnit se kurzu (Obr. č. 4). Ve stejném časovém rozmezí bylo ukončeno 54 058 integračních kurzů a do systému integračních kurzů celkově investovaných více než 1,5 mld. eur.

V roce 2013 se účastnilo 92 602 absolventů integračního kurzu závěrečného testu z německého jazyka, kdy 53 741 (58%) osob dosáhlo úrovně B1 (samostatné užívání jazyka) společného evropského referenčního rámce pro jazyky, čímž prokázaly dostatečné jazykové znalosti ve smyslu zákona o pobytu. Dalších 31 321 (34%) osob dosáhlo úrovně A2 (základní jazykové znalosti). Test tzv. orientačního kurzu, který obsahuje například otázky ohledně politického systému, náboženské rozmanitosti nebo rovnoprávnosti ženy a muže, absolvovalo v letech 2009 až 2013 více než 352 tis. osob, uspělo více než 327 tis. (92,8%) uchazečů.

Více než 580 poradenských zařízení nabízí migrační poradenství pro dospělé přistěhovalce, které je podporované na spolkové úrovni. V roce 2013 bylo evidováno přibližně 158 tisíc případů. Včetně rodinných příslušníků, kteří společně využili poradenských služeb, bylo poradenství poskytnuto více než 239 tis. osobám.

Pro mladé lidi s migračním pozadím je na spolkové úrovni nabízena vhodná integrační pomoc pomocí služeb pro mladé migranty, které jsou rovněž podporovány na spolkové úrovni. Ve více než 420 zařízeních je pomoc poskytnuta více než 74 tis. mladých lidí. Více než polovina mladých je pak opatřena a následně provázená individuálním plánem pro podporu integrace.⁴⁴

⁴⁴ BMI, 2014

Obrázek č. 4: Účast na integračních kurzech v letech 2005-2014.⁴⁵

4.6 Integrace na trhu práce

Vývoj německého pracovního trhu je čím dále tím více ovlivněn migrací, jejíž míra v posledních letech značně vzrostla. Hlavním důvodem je migrace v důsledku neomezené volnosti pohybu pracovníků nových východoevropských členských zemí EU, dluhová krize EU a v neposledně také i migrace utečenců.⁴⁶

Migrace z nových východoevropských členských zemí EU, GIPS zemí (z něm., Řecko, Irsko, Portugalsko, Španělsko) a zemí, ze kterých přicházejí žadatelé o azyl, zvýšila nabídku pracovní síly v Německu i počet zaměstnaných, na druhé straně však vedlo i k většímu počtu nezaměstnaných a příjemců sociálních dávek. Ze statistik Spolkového úřadu práce však není možno přímo prokázat, zda a do jaké míry závisí změny v zaměstnanosti, nezaměstnanosti a pobírání sociálních dávek na migraci.

Míra nezaměstnanosti závisí od toho, jak rychle nový přistěhovalci najdou zaměstnání, a jak je vysoké riziko ztráty zaměstnání v nové práci. I v případě, že dojde

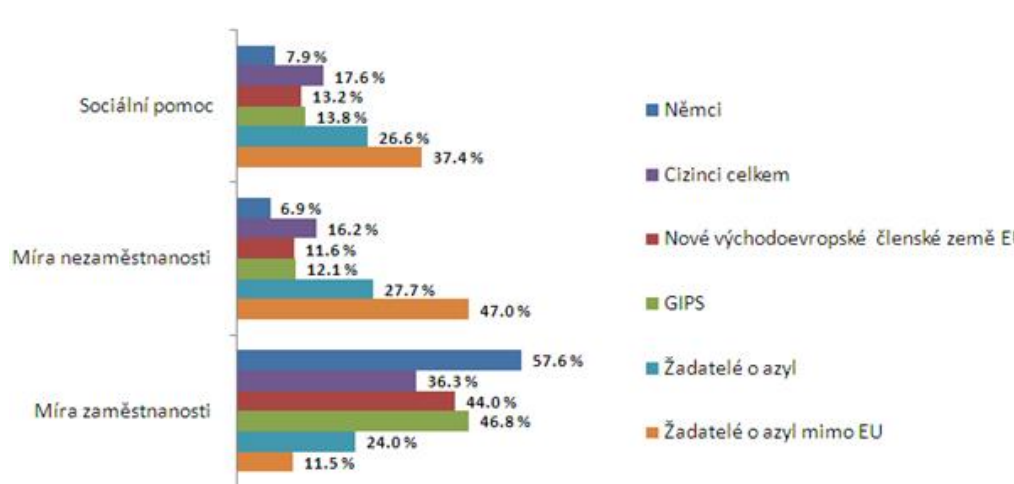
⁴⁵ BAMF, 2015

⁴⁶ Statistik der Bundesagentur für Arbeit, 2016b

k rychlé integraci, může dojít v důsledku sezónních, strukturálních nebo hospodářských důvodů k určité míře kolísání v nezaměstnanosti, která se při rostoucí nabídce pracovní síly adekvátně zvýší. Míra nezaměstnanosti i zaměstnanosti jsou pro integraci nejlepší indikátory, protože zohledňují změny v nabídce pracovních sil i změn v obyvatelstvu. Přitom je však potřeba zohlednit, že se integrace migračních skupin na trhu práce zdaří v rozdílné míře. Především integrace utečenců trvá na základě zkušeností z minulosti několik let.

Pro otázku, jak dobře se přistěhovalcům ze současných krajín migrace daří integrace na německém pracovním trhu, jsou centrální indikátory míra nezaměstnanosti, míra zaměstnanosti, a míra pomoci na základě druhého svazku zákoníku sociálního zabezpečení (SGB II). Pro souhrnný přehled indikátorů trhu práce (viz Obrázek č. 5, č. 6 a č. 7).

Přibližně 1/3 ne-EU občanů v produktivním věku jsou nezaměstnaní, bez vzdělání nebo odborné přípravy, což je průměr v Evropě (nižší míra je ca. 20-25% v severských zemích, Nizozemí, Švýcarsku nebo Velké Británii). V Německu, tak jak napříč Evropou, je tato míra dvojnásobně vyšší pro ženy než muže a třikrát vyšší pro nízkou vzdělané než pro vysoce vzdělané.

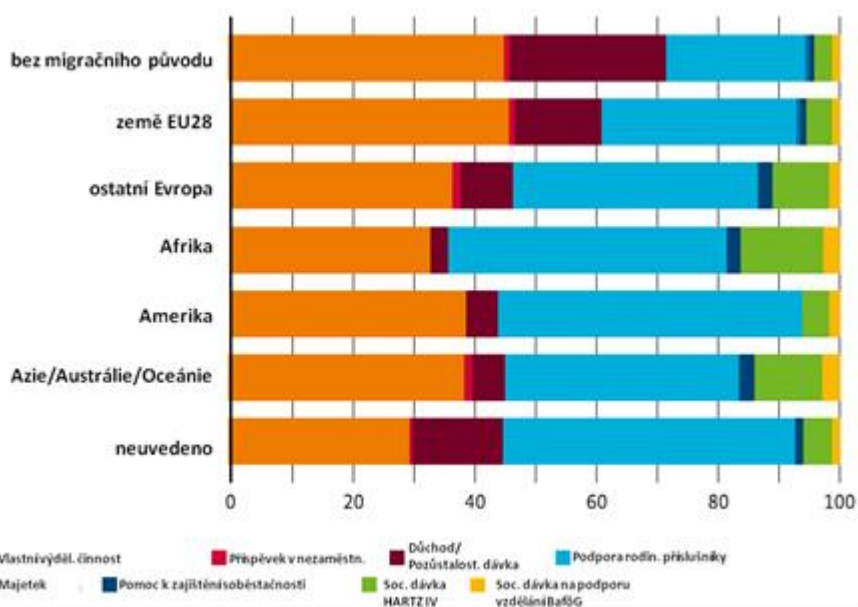

Obrázek č. 5: Základní indikátory pro integraci na trhu práce, data k 1.1.2016⁴⁷

⁴⁷ BAMF, 2015a

Obrázek č. 6: Ukazatele trhu práce podle státní příslušnosti (ke dni 1. 3. 2016)⁴⁸

Obrázek č. 7: Zaměstnaní a obyvatelstvo, data studie z roku 2013 (v %)⁴⁹

⁴⁸ Bundesagentur für Arbeit. Analyse des Arbeitsmarktes für Ausländer, März 2016.

⁴⁹ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. Blickpunkt Integration. 2015

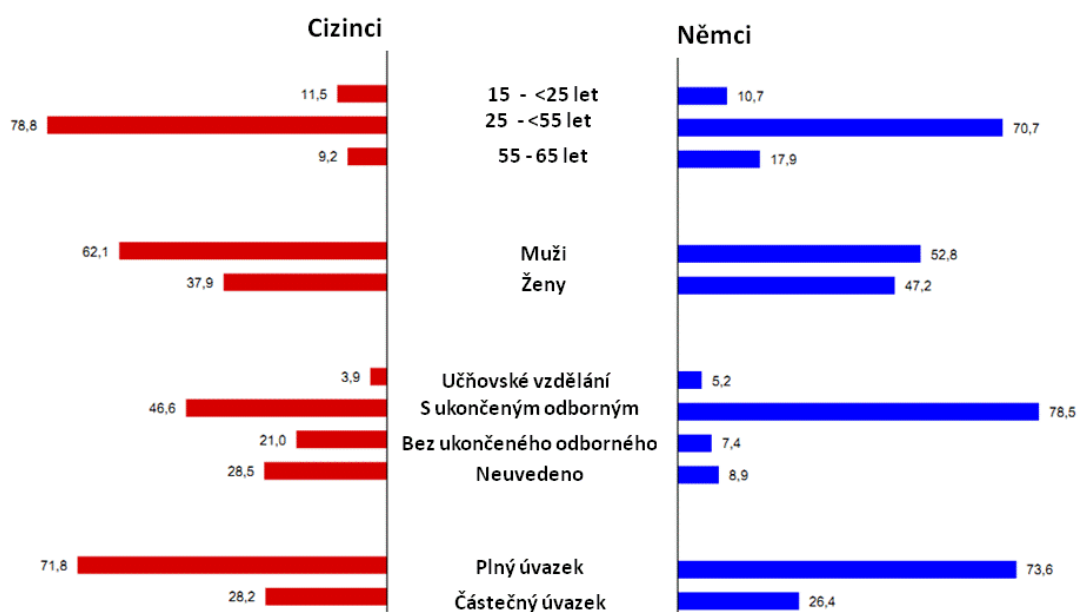
4.6.1 Profesní kvalifikace

Osoby s přistěhovaleckým původem mnohem méně často disponují vyšší odbornou kvalifikací ve srovnání s osobami bez přistěhovaleckého původu. Přitom zejména ženy mají velice často nízkou nebo žádnou kvalifikaci. V některých profesích jsou zahraniční studenti častěji zastoupeni ve srovnání se studenty bez migračního původu.⁵⁰

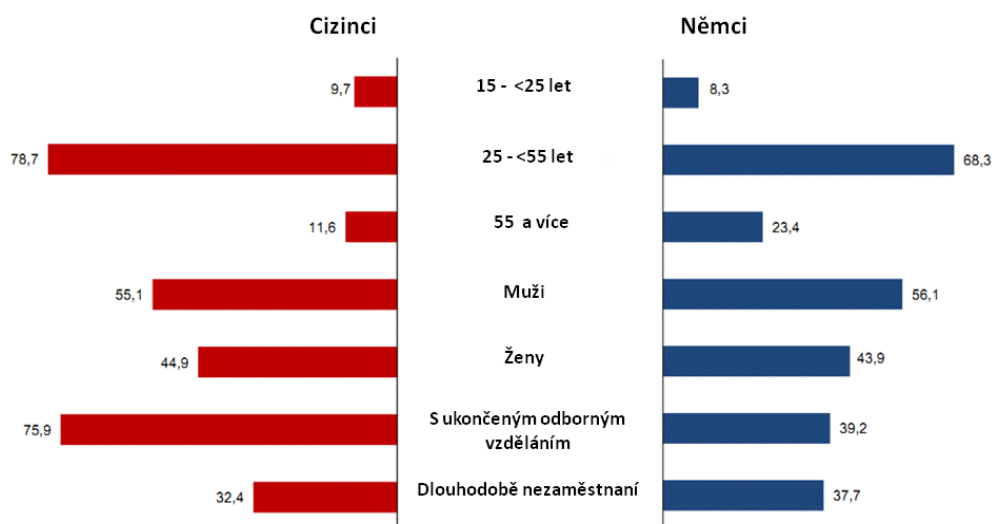
Osoby s přistěhovaleckým původem ve věkové kategorii 15-65 let jsou méně často výdělečně činné, než osoby bez přistěhovaleckého původu. (pro souhrnný přehled viz obr. č. 7 a obr. č. 8.) Zvláště u žen je podíl výdělečně činných nízký. Na druhou stranu vykonávají výdělečně činné osoby s přistěhovaleckým původem mnohem častěji tzv. minijoby (jedná se o práci, kdy odměna nesmí přesáhnout určitou hranici). To se týká především žen. Jedna pětina výdělečně činných osob z této kategorie vykonávají výlučně minijoby. Osoby s přistěhovaleckým původem pracují méně často jako zaměstnanci, častěji jako dělníci a pracují na směny. Co se nezaměstnanosti týče, ukazuje se, že u obou pohlaví osob s přistěhovaleckým původem je nezaměstnanost téměř dvojnásobně vyšší, než u osob bez pp.

Kvůli vyšší míře ztráty zaměstnání jsou osoby s přistěhovaleckým původem ve srovnání s osobami bez pp častěji odkázány na finanční podporu v nezaměstnanosti případně na sociální dávky. Proto jsou osoby s pp významně častěji podporovány rodinnými příslušníky. Především u žen s pp má míň než jedna třetina jako zdroj obživy výdělečnou činnost/ zaměstnání, téměř polovina je podporována rodinnými příslušníky. Z důvodu věkové struktury jsou na druhé straně osoby s pp podstatně méně často pobíratelé důchodu, než osoby bez pp.

⁵⁰ BMI, 2014

Obrázek č. 8: Podíl zaměstnání cizinců a Němců podléhající povinnému sociálnímu pojištění podle strukturálních znaků (v %; data ke dni 1. 3. 2016)⁵¹

Obrázek č. 9: Nezaměstnanost cizinců a Němců podle strukturálních znaků (v %; data ke dni 1. 3. 2016).⁵²

⁵¹ Statistik der Bundesagentur für Arbeit. 2016a

⁵² Statistik der Bundesagentur für Arbeit. 2016a

4.6.2 Indikátory integrační politiky v oblasti trhu práce dle MIPEX

Německo potřebuje silnou integraci pracovního trhu, aby mohlo zlepšit míru zaměstnanosti pro cílové skupiny (např. ženy s nízkým vzděláním) a zaměstnat jak vysoko tak i nízko vzdělané zájemce o zaměstnání na pracovních pozicích, kde mohou využít svoje schopnosti a získat přiměřený plat. Programy, které jsou v současnosti efektivní, jsou příliš nové a malého rozsahu, aby dosáhly na potřebné ne-EU občany, kteří mají jen zřídka přístup k odborné přípravě nebo výhodám v Německu.

Jsou přistěhovalci zaměstnání v kvalifikovaných a dobře placených pracích?

Pro dlouhodobou integraci na německém pracovním trhu jsou podstatné dvě otázky, rovnost pohlaví a kvalita práce. Mezi dlouhodobě pobývajícími mimo EU narozenými (více než 10 let pobytu), získají vysoce vzdělaní práci jenom s o 10% nižší pravděpodobností, než nepřistěhovalci se stejnou úrovní vzdělání. Pro dlouhodobě pobývajícím mimo EU narozené obyvatele, muže s nízkým vzděláním, je mírně vyšší pravděpodobnost, že získají práci, než je tomu u mužů s nízkým vzděláním, kteří se narodili v Německu. Tato míra zaměstnanosti je však nižší pro ženy, které se narodily mimo EU, než je tomu u žen narozených v Německu, bez ohledu na vysoce vzdělané ženy (13% méně pravděpodobně, že mají práci) a ženy s nízkým vzděláním (o 25% nižší pravděpodobnost).

Co se kvality práce týče, dlouhodobě pobývajícím ne-EU pracovníci s terciárním vzděláním až 2x pravděpodobněji pracují v práci pod úrovní jejich kvalifikace. Jinými slovy, „plýtvání mozky“ postihuje přibližně 1/3 dlouhodobě pobývajících ne-EU pracovníků s terciárním vzděláním, ve srovnání s pouhými 14% vysoce vzdělaných pracovníků narozených v Německu. Tato mezera týkající se kvalitního zaměstnání pro vysoce vzdělaných je společným problémem napříč zeměmi.

Mezi níže vzdělanými pracovníky, 23-26% dlouhodobě pobývajících ne-EU narozených žen a mužů pociťuje chudobu pracujících, s platy a výhodami pod úrovní jejich základních potřeb. Tato míra je jenom o polovinu vyšší než pro osoby narozené v Německu, protože pracovníci s nižším vzděláním v Německu všeobecně častěji

zažívají chudobu pracujících ve srovnání s jinými zeměmi (stejná míra jako ve Švýcarsku, jižní a střední Evropě).

Rozsáhlé průzkumy také ukázaly, že přistěhovalci profitují z nejefektivnějších programů zaměřených na zaměstnání nezaměstnaných: krátkodobé dotované odborné vzdělání, výhody v nezaměstnanosti pod podmínkou prověřování a zavazujících podmínek, mzdové dotace cílené na soukromý sektor, profesně zaměřená jazyková výuka, tábory pro mládež zaměřené na orientaci v odborném vzdělání, dotace při zakládání nových podniků.

Mají přistěhovalci stejný přístup k práci a stejné příležitosti získat práci a zlepšit svoje dovednosti?

Ne-EU obyvatelé, kteří hledají práci nebo odborné vzdělání, profitují z téměř stejných práv a silné podpory v Německu. Od roku 2012, přistěhovalci profitují z reformy, která umožnila uznávání jejich akademických i profesních kvalifikací. Vládní integrační plány vytvořily lokální/regionální iniciativy a integrační kurzy na spolkové úrovni a zaměstnanecké programy napříč zemí. Přistěhovalci se mohou účastnit širšího rozsahu cílené podpory. Množství těchto programů může jasně demonstrovat jejich dopad, protože jsou dobře navrženy díky pilotním/experimentálním programům a hodnoceny robustními metodami.

Výzvou pro Německo je rozšíření přístupu k nejefektivnějším programům a začlenit tyto nejlepší postupy do jádra integrace pro všechny nově příchozí. Většina přistěhovalců se zahraniční kvalifikaci a pracovní zkušenosti by díky uznání využít svoje schopnosti a doklady pro kvalifikaci. Tím mohou přemostit programy nebo dokonce stupně dosažené kvalifikace, což může posílit výsledky ohledně zaměstnanosti. Tyto politiky musí také zacílit na nepracovní migranty (uprchlíky, manželky, studenty) a všechny ostatní sektory zaměstnání pro muže i ženy (včetně veřejného sektoru a všech regulovaných profesí).

V následujícím textu je uvedena analýza indikátorů ohledně rovného přístupu k práci a příležitosti získat přiměřeně kvalifikovanou práci.

Přístup k pracovnímu trhu

- většina nově příchozích ne-EU migrantů okamžitě získá právo pracovat ve všech odvětvích kromě veřejného sektoru
- pro některé kategorie pracovních migrantů je toto právo opožděné, tito pak mohou po několik let zaostat na nesprávné pracovní pozici, než se stanou dlouhodobě pobývajícími občany
- kvalifikovaní nově příchozí, kteří nemohou přispět veřejnému sektoru, aniž existují naléhavé oficiální potřeby

Přístup ke všeobecné podpoře

- přistěhovalci se těší příznivé všeobecné podpoře za účelem získání práce a odborného výcviku od roku 2012
- pracovní migranti mají zaručený přístup k odbornému vzdělávání, se stejným přístupem pro ostatní kategorie nově příchozích
- nově příchozí by měli usilovat o vzdělání a odbornou přípravu s přístupem ke stejným studijním grantům, které jsou dostupné německým občanům a dlouhodobě pobývajícím obyvatelům

Cílená podpora

- cílená podpora je hlavní oblastí, která je silnou stránkou Německa, na rozdíl od jiných zemí, všeobecné služby jsou schopny lépe uchopit specifické potřeby cizinců kvalifikovaných v zahraničí, těch, kteří mají nízké vzdělání, mladých lidí a žen.
- od roku 2012 získávají přistěhovalci informace ohledně postupu při uznávání kvalifikace skrze jedno správní centrum, poradenských služeb, hotline a webových stránek
- skrze migrační poradenské služby pro dospělé migranty a mládež a spolkové integrační kurzy získávají od roku 2005 informace ohledně práce v Německu a jejich práv, a také ohledně spolkových služeb zaměstnanosti a odborových organizací

-mimo spolkové integrační kurzy nabízí BAMF profesně specifickou jazykovou výuku společně s návštěvou pracovního místa a stáže

- Kampaň ‚Wir sind Bund‘ (My jsme společenství) nabízí veřejný sektor na spolkové úrovni školení ve sto třiceti zaměstnáních s cílem zlepšit kulturní rozmanitost a vstřícnost

-několik krajů si přeje reprezentativnější veřejný sektor a sahají po lidech s přistěhovaleckým původem (např. projekt Berlin needs you!)

Práva pracovníků

- němečtí a ne-EU občané se jako pracovníci těší stejným pracovním podmínkám a stejným právům

- potřebným pracovníkům jsou všeobecně zaručeny stejná práva a výhody jako německým občanům (např. plat a podpora bydlení)

4.7 Vzdělání

Vzdělávací politika na úrovni spolku a spolkových zemí podnikla v posledních letech značné úsilí, aby zlepšila účast na vzdělání a studijní úspěchy osob s přistěhovaleckým původem - především dětí, mládeže a mladých dospělých. Až přibližně 35% dětí ve věku mladším než 5 let tvoří děti s pp. Ve věkovém rozmezí 10 až 15 let je to více než 30%.⁵³

Výdaje na vzdělání v posledních letech značně vzrostly, což přispívá také k zlepšení situace v oblasti vzdělání u mladých lidí s migračním původem:

- více dětí s migračním původem navštěvuje zařízení denní sociální péče

- stoupá účast na vzdělávacích programech vyššího stupně kvalifikace (střední školy, gymnázia)

- klesá počet žáků bez všeobecného vzdělání

⁵³ BMBF, 2015

- mezinárodní srovnávací studie (např. PISA) ukazují stoupající úroveň kompetencí
- klesá podíl mladých dospělých bez odborní přípravy
- stoupá počet studentů, kteří započali studia na VŠ

Rozdíly ohledně účasti na vzdělávání a úspěch ve vzdělání mezi dětmi a mládeží s a bez přistěhovaleckého původu jsou, v závislosti na věkové skupině a oblasti vzdělávání, pořád značné. Obzvláště negativní vliv má sociální původ. Socioekonomický status je ve velké míře zodpovědný za to, že děti, mládež a mladí dospělí s pp prospívají v průměru hůře, než jejich vrstevníci.

Vliv sociálního původu na školní výsledky sice klesá, ale je tak jak předtím velký, především v silně segregovaných vzdělávacích zařízeních. Také rozdíly mezi spolkovými zeměmi jsou do určité míry vysoké.

Děti s pp častěji využívají nabídky zařízení denní sociální péče pro děti. U skupiny dětí mladších 3 let je pozorovatelný nárůst o 10% mezi lety 2009 a 2013. Ve srovnání s dětmi bez pp je tak, jak předtím podíl dětí nízký. V západoněmeckých školách jsou pozorovatelné segregační tendence. Děti, které nemluví doma převážně německy, často navštěvují zařízení, ve kterých jsou silně zastoupeny děti s nízkou úrovní německého jazyka nebo s jazykovými deficity.

Mezi zahraničními žáky klesá podíl těch, kteří školu nedokončí, resp. skončí jenom se základním vzděláním. Naproti tomu více žáků úspěšně ukončí střední nebo vyšší stupeň vzdělání (Tabulka č. 1).

Dle dat průzkumu z roku 2014, má 15,9% žáků ve věku 15-25 let s pp ukončeno základní vzdělání, 23,8% oprávnění studovat na vyšší odborné/vysoké škole. Ve srovnání s tím má 12% studentů bez pp stejného věku ukončené jenom základní vzdělání a 31,1% oprávnění studovat na vysoké škole (Obrázek č. 10).

Potěšitelné je zlepšení úrovně kompetencí, které jsou od roku 2000 měřeny v mezinárodních srovnávacích testech jako PISA, TIMSS nebo IGLU. Tato zlepšení jsou především v důsledku zlepšení u slabších žáků, kteří nenavštěvují gymnázium.

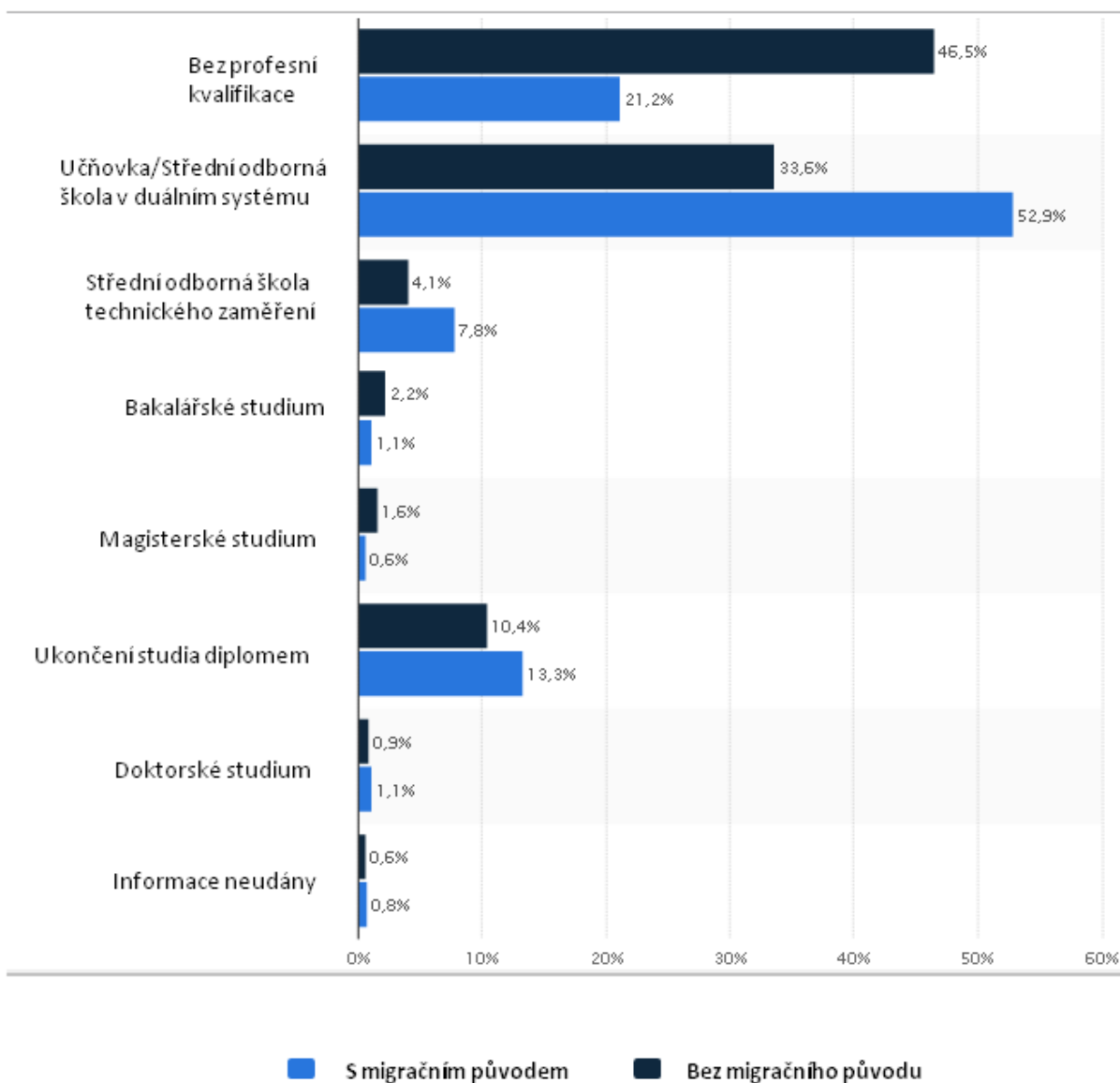
Vzhledem k tomu, že největší mezery, co se vzdělání týče, zůstávají u žáků první a druhé generace přistěhovalců, kteří jsou soustředěni v znevýhodněných školách, je velice zapotřebí rozšířit cílené a všeobecné politiky na rovné příležitosti ve vzdělání.

Pokroky ohledně školních výsledků a úspěšně ukončeného studia však nevedly k tomu, aby se zlepšila účast mládeže s pp na nabídce odborného/učňovského vzdělání. Nízký podíl mládeže s pp na středním odborném vzdělávání má za následek, že mladí dospělí často nedisponují profesním vzděláním (Tabulka č. 1, Obrázek č. 10).

Absolventi všeobecných nebo odborných škol								
Ukončení	v %							
	2004		2008		2012		2013	
	Němci	Cizinci	Němci	Cizinci	Němci	Cizinci	Němci	Cizinci
Bez základního vzdělání	5,8	14,7	4,7	12,3	3,6	8,6	3,5	8,2
Základní vzdělání	21,5	38,7	18,5	36,9	14,8	30,1	14,1	29,0
Středoškolské vzdělání	40,5	31,4	38,8	34,1	36,9	37,4	40,3	41,8
Odborná kvalifikace pro přijetí na VOŠ	10,1	6,6	11,2	6,5	12,6	9,5	9,1	6,3
Všeobecná kvalifikace k přijetí na VŠ	22,1	8,6	26,9	10,2	32,1	14,5	33,0	14,7

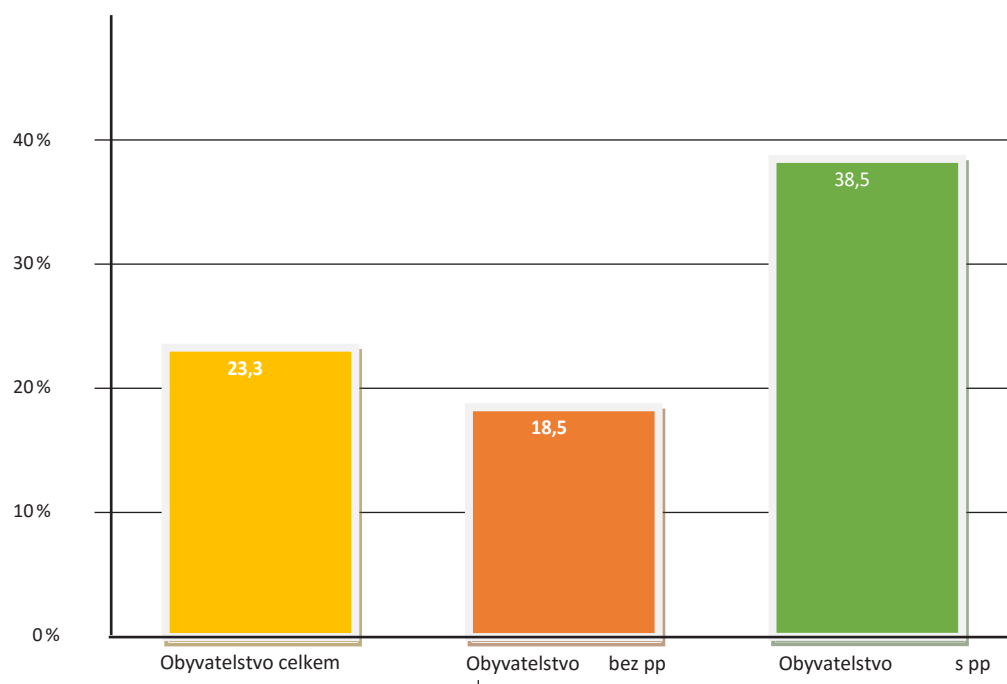
Tabulka č. 1: Nejvyšší vzdělání u Němců a cizinců. ⁵⁴

⁵⁴ BMBF, 2015

Obrázek č. 10: Nejvyšší vzdělání u obyvatelstva s migračním původem a bez migračního původu (2014).⁵⁵

⁵⁵ statista, 2014

Obrázek č. 11: Podíl obyvatelstva bez profesního vzdělání ve věku 25-30 let v roce 2014.⁵⁶

Podíl studujících s pp každým rokem roste. V roce 2012 byl jejich podíl 23% na celkovém počtu studujících. Z toho jsou téměř tři čtvrtiny (72%) studujících narozeni v Německu (přistěhovalci druhé a třetí generace). Pozoruhodné je, že mnoho studentů s pp mají kvalifikaci pro studium VOŠ nebo VŠ odborného charakteru. Vyšší odborné školy a odborně zaměřené gymnázia hrají pro růst vzdělání v této skupině důležitou úlohu.

Pořád více přistěhovalců využívá možnosti dalšího vzdělávání. Účast na dalším vzdělávání však leží pod průměrem. To, jak je další vzdělávání důležité, ukazují rozdíly v schopnostech, jako např. čtení nebo matematika v denním životě. Dle mezinárodní studie PIAAC (Mezinárodní výzkum dospělých; Programme for International Assessment of Adult Competencies) pro věkovou skupinu 16-65 let, dosahují účastníci dalšího vzdělávání vyšší kompetence.

⁵⁶ BMBF, 2015

Výzkumy v oblasti vzdělávání v posledních letech ukazují, ve kterých oblastech se nacházejí klíčové výzvy:

- zajištění kvality ve vzdělávacím systému
- kvalifikace pedagogického personálu
- vyšší míra zaměstnávání osob s pp v pedagogické oblasti
- zlepšení vyučování co se týče zacházení se strukturální různorodostí
- odbourání přetrvávajících rozdílů v prospěchu, a to zejména závislosti prospěchu na sociálním původu (a to nejenom u přistěhovalců)

Podstatný cíl vzdělávacího systému spočívá v ulehčení přechodu z jednoho vzdělávacího stupně na druhý. Přistěhovalci nesmí být v tomto směru znevýhodněni. Z toho důvodu je potřeba dávat pozor na odstraňování překážek mezi vzdělávacími stupni a možnosti postupu z jednoho na druhý.

4.7.1 Indikátory integrační politiky v oblasti vzdělávání dle MIPEx

Vzhledem k tomu, že největší mezery co se vzdělání týče, zůstávají u žáků první a druhé generace přistěhovalců, kteří jsou soustředěni v znevýhodněných školách, je velice zapotřebí rozšířit cílené a všeobecné politiky na rovné příležitosti ve vzdělání.

Mezi patnáctiletými žáky, kteří absolvovali PISA test v Německu, je značný podíl (odhadem 13,4%) potomků druhé generace narozených v Německu rodičům přistěhovalcům. Potřeby těchto žáků jsou odlišné než potřeby žáků narozených v zahraničí, kteří přicházejí do Německa po dosažení věku povinné školní docházky. Odhadem 42% 15letých žáků první/druhé generace nejsou rodilí mluvčí, protože jejich rodiče s nimi mluví jiným jazykem.

Mezi spolkovými zeměmi je cílená podpora nerovnoměrná pro rozdílné typy škol a je všeobecně nižší než v severských krajinách a tradičních imigračních zemích. Standardy na spolkové úrovni i na úrovni jednotlivých zemí jen polovičatě oslovují specifické nároky a příležitosti přistěhovaleckých žáků na všech školních stupních. Spolkové a státní vlády jenom pomalu podporují školy a požadují po nich, aby se zaměřily na potřeby, podporovaly sociální integraci a implementovaly mezikulturní

vzdělání. Německé země dělají ve srovnání s ostatními zeměmi o něco méně ohledně zaměření škol na potřeby pomocí základních informací, omezené podpory jazykové výuky nebo dobrovolné odborné přípravy. Podnikají však více, aby žákům přistěhovalcům umožnily přístup k různým typům škol a podpořily nové příležitosti podporování jejich jazyka, rodičů a učitelů. Zodpovědní představitelé poskytují školám málo instrukcí a ad hoc podpory pro implementaci mezikulturního přístupu ve svých učebných osnovách.

Projekty jsou závislé na finanční podpoře a politické vůli, a oslovují potřeby žáků přistěhovalců jenom v některých školách, nebo jenom po určitou dobu jejich studijní kariéry.

V následujícím textu je uvedena analýza indikátorů ohledně přístupu přistěhovalců ke vzdělání dle jejich skutečných potřeb:

Přístup ke vzdělání

- programy na spolkové úrovni i na úrovni států většinou podporují žáky přistěhovalce
- v přístupu k předškolnímu a odbornému vzdělání, omezují předčasné ukončení školní docházky
- někteří žáci mohou profitovat z iniciativ na úrovni států v předškolní a povinné školní docházce, odborné přípravě, učňovské přípravě a různých školeních. V menším rozsahu i vyšší vzdělání doplněno o projekty nadací a veřejně-soukromých partnerství
- navzdory zaměření na přístup, nově příchozí žáci přicházející po završení věku školní docházky mohou být umístěni do nesprávného ročníku nebo úrovně, protože odborné instituce neohodnotí vše, co se naučili v zahraničí
- ne všichni žáci, kteří v současnosti žijí v krajině, mají přístup ke vzdělání, protože děti neregistrovaných rodičů nemají stejný přístup k odbornému nebo vyššímu vzdělání

Zaměření se na potřeby

- Německo zatím nepřipravilo požadavky, standardy nebo jasné trendy ohledně toho, jakým způsobem by měli školy adresovat specifické potřeby žáků
- zodpovědní představitelé mají k dispozici dobrá data ohledně výkonu žáků, aby mohli navrhnout cílenou podporu
- v Německu mohou být přistěhovalečtí žáci a rodiče ohledně fungování vzdělávacího systému informováni v jazyku, kterému rozumí
- žáci předškolní a povinné školní docházky jsou obvykle dostatečně podporováni, aby se naučili základy němčiny za účelem porozumět základním pokynům. Zřídka však získají další souvislou podporu, aby získali akademickou plynulost
- školy profitují z všeobecného financování pro znevýhodněné studenty, a v některých spolkových zemích jsou k dispozici další finanční zdroje pro podporu kapacit za účelem oslovení specifických potřeb přistěhovaleckých žáků
- stále více učitelů se o této problematice učí v rámci předběžné odborné přípravy

Nové příležitosti

- stále větší počet přistěhovaleckých žáků, rodičů a učitelů profituje z iniciativ zaměřených na rozpoznání nevyužitého potenciálu pro vzdělávací systém
- nedávné kampaně a sítě podporují osoby s přistěhovaleckým původem, aby se staly učiteli (např. Mehr Migranten werden Lehrer)
- více rodičů přistěhovalců se v Německu účastní cílených mimoškolních informačních a vzdělávacích aktivit (např. Mama lernt Deutsch in compulsory schools)
- jako ve většině zemí, němečtí představitelé doporučují, aby školy učily jazyky přistěhovalců, což se děje různými způsoby - ve třídě i mimo třídu, někdy se učí i všichni žáci
- učební osnovy učí všechny žáky ctít kulturní rozmanitost

-
- i navzdory zprávám o vyčleňování přistěhovaleckých žáků ve škole, jenom málo opatření podporuje smíšené školy/třídy a aktivity v rámci/mimo školní osnovy
 - neexistuje celonárodní systematický monitor ohledně vyčleňování přistěhovaleckých žáků ve škole

Mezikulturní vzdělávání

- v téměř všech zemích, včetně Německa, mají školy skrze učební osnovy za úkol učit se ctít kulturní rozmanitost
- školy mají poměrně slabé vedení a podporu ohledně implementace interkulturního vzdělání, Německo je v tomto ohledu pod průměrem zemí západní Evropy
- spolkové země poskytují ad hoc financování veřejných iniciativ zaměřených na rozmanitost a stále více učitelů je vystaveno mezikulturním přístupům v rámci předběžné odborné přípravy

Mají žáci s omezenou gramotností přístup k nápravným kurzům?

Podle srovnávacího PISA testu z roku 2012, se mírná většina žáků první generace s nízkou gramotností účastnila výjimečných mimoškolních kurzů zaměřených na gramotnost. Úroveň podpory (všeobecné i cílené) v této oblasti je průměrný v rámci OECD zemí. Druhá generace, nebo žáci nepřistěhovalci s nízkým ohodnocením ohledně gramotnosti navštěvují mimoškolní kurzy ještě s menší pravděpodobností (36% a 30%).

Jak dobře se dětem přistěhovalců daří ve škole?

Z jedné generace na druhou, více žáků s přistěhovaleckým pozadím profituje z rovných příležitostí v oblasti vzdělání, avšak mezery, které existují u německých žáků, kteří nejsou přistěhovalci, jsou pořád jedny z největších mezi rozvinutými zeměmi. Ve věku 15 let, jenom přibližně 20% žáků nepřistěhovalců s německými matkami s nízkým vzděláním, měli dle PISA testu v roce 2012 problémy v matematice. Tato úroveň problémů v matematice mezi znevýhodněnými žáky je jedna z nejnižších mezi rozvinutými zeměmi. V Německu až 58% žáků první generace

a 37% žáků druhé generace s matkami s nízkým vzděláním měli v matematice problémy.⁵⁷

4.8 Další indikátory sociální inkluze a aktivní občanství

Sociální integrace přistěhovalců má důležitý sociálně-politický význam a tím pádem má zásadní vliv na otázky rovného postavení. Jedná se o celospolečenský proces, kterého cílem je mírumilovné soužití mezi rozdílnými skupinami obyvatelstva. Důležitým předpokladem pro jeho dosažení je vzájemné porozumění a otevřenost mezi domácím a přistěhovalým obyvatelstvem. Sociální integrace pro Německo znamená, že cizinci tady žijící se podílejí na veřejném životě. To se projevuje v běžném životě - k setkáním, které podporují společné fungování, dochází na konkrétních místech - ve školách, na pracovišti, nebo na veřejných místech, tj. tam, kde mají přistěhovalci možnost navázat kontakt se společností přijímací země, a zjistit, jak tato společnost funguje.

Jako další indikátory budou stručně popsány indikátory aktivního občanství, jako je míra naturalizace a dlouhodobý pobyt, účast na politickém životě, zdravotní péče a administrativa.

4.8.1 Míra naturalizace

Pouze 50% dlouhodobě usazených ne-EU občanů, jak mužů, tak i žen (s více než 10 lety pobytu) se v roce 2011 stala občany Německa. Od roku 1999, trvale žijící obyvatelé čelí sice přímočaré, ale náročné cestě k německému občanství. Aby uspěli jako noví občané, dostává se jim podpory skrze kurzy a reklamní materiály. Pomalu ale jistě se legislativa ohledně získání německého občanství otevírá. Nicméně, Německo je poslední velkou destinací, která má všeobecný zákaz dvojité národnosti. Z toho důvodu mnoho oprávněných ne-EU občanů nepožádá o německé občanství, protože by ztratili občanství původní.

⁵⁷ MIPEX, 2015

Roční míra naturalizace v posledním desetiletí klesla z přibližně 140 000 na počátku roku 2000 na přibližně 100 000 v roce 2010. V roce 2012, získalo německé občanství 93 947 ne-EU občanů. V roce 2014 profitovalo z otevření se dvojí národnosti zhruba 500 000 občanů narozených v Německu. Přibližně polovina žadatelů získala dvojí občanství od reformy v roce 1990. Data z roku 2011 ukazují, že 4,3 mil. německých občanů mělo dvojí občanství. Z toho polovina byli přistěhovalci s polskou, ruskou a tureckou národností. V posledních letech mírně klesla v Německu míra naturalizace pro ne-EU občany (2 ze 100) ve srovnání s průměrem Evropských zemí (3,4 ze 100), včetně většiny zemí západní Evropy, jako např. Francie (2,9 ze 100), Nizozemsko (8,1 ze 100) nebo Velká Británie (7,5 ze 100). Míra naturalizace je taky mírně nerovnoměrná, kdy nižší je u ne-EU žen, starších lidí nad 65 let a u národností zemí, odkud přicházejí utečenci.

Oprávnění

Pravidla týkající se oprávnění získat německé občanství jsou příznivá, i když obyvatelé s trvalým pobytem, kteří splní podmínky, musí ve srovnání s většinou imigračních zemí čekat o něco déle, než můžou žádat o trvalý pobyt (8, výjimečně 7 let; v ostatních zemích obvykle 5 let). Požadavky pro to stát se občanem Německa jsou jen z poloviny příznivé pro uznání a podporu integrace přistěhovalců. Žadatelé zaplatí průměrně vysoký poplatek (255Eur), ale čelí komplikovaným požadavkům ohledně příjmů. Tím pádem je získání občanství podmíněno zaměstnáním a příjmem. Většina žadatelů může lehce dosáhnout požadovanou vysokou úroveň německého jazyka (B1) a občanských vědomostí v dostupných kurzech, praktických testech, studijních průvodcích. Co se týče jistoty získaného postavení, je postup samotný jenom z poloviny příznivý pro žadatele, a to v závislosti na zemi, nicméně ti, kteří splní všechny požadavky, jsou oprávněni stát se německým občanem a jejich status je následně do značné míry stabilní.

Navzdory všeobecnému pravidlu proti dvojímu občanství, poskytuje Německo mnoho výjimek ohledně dvojího občanství. Od roku 2014 je dvojité občanství povoleno pro děti, které se narodily v Německu, a zde také chodí do školy; od roku 2007 pro občany

EU a švýcarské občany; pro utečence; pro staré lidi, kteří čelí těžkostem; nebo pro lidi ze zemí odmítajících nebo zdržujících zřeknutí se občanství. Země, ve kterých došlo k reformě ohledně dvojího občanství, považují dvojí občanství za záležitost, které se jenom těžko dá vyhnout, která se dá lehčeji regulovat, a která všeobecně nesouvisí s integrací. Dvojí občanství totiž dle zkušeností nese sebou málo rizik a mnoho výhod.⁵⁸

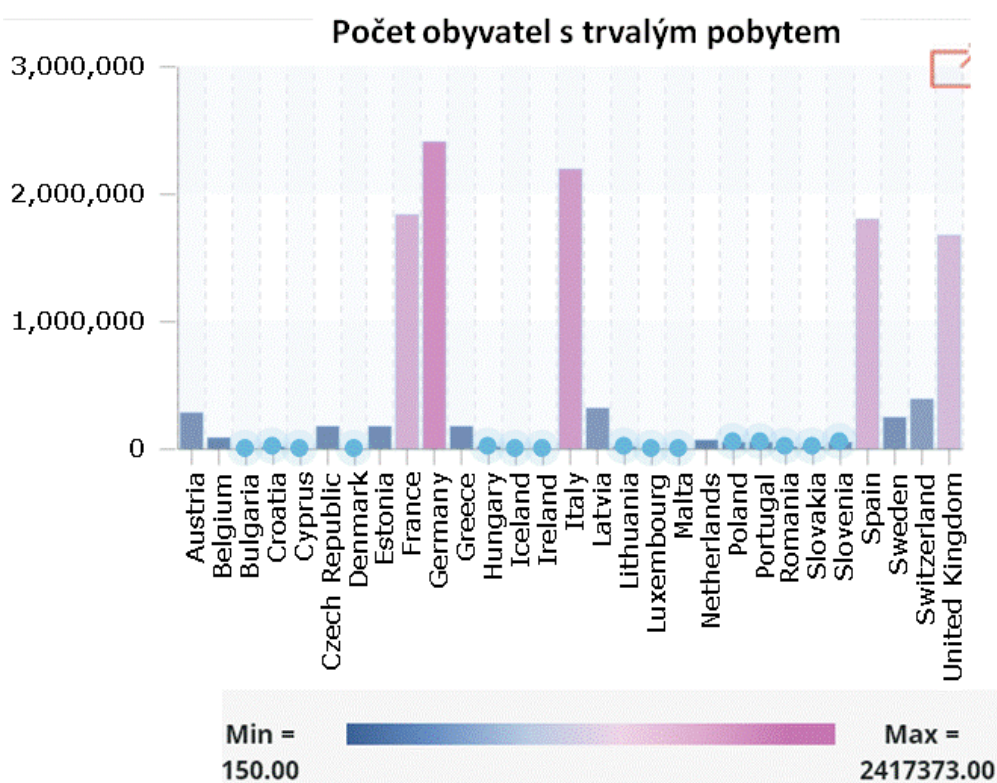
4.8.2 Trvalý pobyt

Jistota trvalého pobytu a rovných práv je klíčová k zajištění lepšího výsledku integrace u ne-EU občanů. Většina přistěhovalců pobývají na území dost dlouho, aby mohli zažádat o trvalý pobyt. A taky většina z nich žádá. Nicméně německé poměrně restriktivní požadavky žádají víc, než podporují.

Přibližně 2/3 ne-EU přistěhovalců žije v Německu dost dlouho, aby se mohli stát obyvateli s dlouhodobým pobytem.

Ne-EU občané čelí náročnější cestě k získání stejného postavení a práv, než ve většině ostatních evropských zemích. V důsledku práva Evropské unie, Německo a ostatní členské EU země implementovaly mnoho stejných pravidel, postupů a práv oprávnění pro národní a EU obyvatele s dlouhodobým pobytem. Největší rozdíl je, že Německo vyžaduje, aby byly ne-EU občané mnohem více ekonomicky soběstační a plynně ovládali jazyk, než je průměr. Tyto poměrně restriktivní požadavky mohou být, co se integrace týče, více náročné, než podporující. A to zejména v případech, kdy cílená podpora v oblasti zaměstnání a integrace pořád nezasahuje cílové skupiny. Požadavky týkající se příjmu a jazykové vybavenosti by měly být realističtější a flexibilní, měly by se odvíjet od individuálního rozvoje a individuální snaze přistěhovalců. Dle statistik mělo v roce 2013 trvalý pobyt více než 2 400 000 ne-EU občanů. Jako největší evropská imigrační země, je Německo domovem největšího počtu osob s trvalým pobytem (viz Obr. č. 12).

⁵⁸ MIPEX, 2015

Obrázek č. 12: Počet obyvatel Evropských zemí s trvalým pobytem v roce 2013.⁵⁹

I když dle dat z roku 2013 odhadem 2/3 ne-EU občanů žije v Německu více než 5let, jenom 50% z nich se stalo obyvateli s trvalým pobytem. Počet obyvatel s trvalým pobytem silně odráží, jaká je v zemi cesta k získání trvalého pobytu a občanství. Většina usazených ne-EU občanů profitovala z přímé cesty ohledně podpory integrace, jazyka a zabezpečení své budoucnosti v zemi. Avšak krajiny, jako Německo, s restriktivními nároky mohou skončit s významným počtem “trvale dočasně-pobývajících” obyvatel, kterým je odepřena jistota práva a rovnost práva, která by jim umožnila lépe se podílet na společenském životě.⁶⁰

⁵⁹ MIPEX, 2015

⁶⁰ MIPEX, 2015

Oprávnění

- většina, ale ne všichni, obyvatel s dočasným pobytem mají právo stát se obyvatelem s trvalým pobytem po 5 letech v Německu a většině EU zemí
- pro manželky/partnery německých občanů je zapotřebí jenom 3 let
- studenti nemohou přímo žádat o dlouhodobý pobyt; mohou však započítat polovinu svého studia v případě, že přejdou na jiný druh povolení k pobytu

Podmínky v Německu jsou mírně nepříznivé a více restriktivní, než je průměr, ne-EU občané nemohou získat povolení k dlouhodobému pobytu, pokud úspěšně neabsolvují nároky, které jsou stejně náročné, jako nároky pro získání německého občanství. Většina ostatních zemí pouze zjišťuje, zda mají žadatelé základní legální příjem, základní znalost jazyka bez integračních testů. Úspěšní žadatelé, kteří získají povolení k dlouhodobému pobytu, si jím mohou být poměrně jisti, po zbytek života získají trvalý status. Po 15 letech života v Německu mohou v zahraničí dlouhodobě pracovat a žít. Ke ztrátě statusu může dojít v případě velice vážného přestupku.

Obyvatelé s trvalým pobytem mohou pracovat, studovat a žít v krajině se stejnými společenskými a ekonomickými právy, jako občané Německa.

4.8.3 Účast na politickém životě

Německo poskytuje nově přistěhovalým jistou míru politických příležitostí, ale jenom málo příležitostí v národní politice. Německá proaktivní politika pro podporu a poradenství přistěhovalecké civilní společnosti nemusí dostatečně bránit dlouhodobému riziku, že se Německo stane stárnoucí demokracií, s ne-EU obyvateli, kteří jsou politicky vyčleněni nebo nezúčastněni. Z toho důvodu je zapotřebí větší snaha ohledně naturalizace a/nebo získání volebního práva pro cizince. Německo je zemí EU, která má největší populaci ne-EU obyvatel zbavených volebního práva. Na základě dat Eurostat z roku 2014, žije v Německu odhadem 3,5 mil. ne-EU dospělých občanů (ve věku starších 15let), kteří ve volbách nemohou volit. To je 5% celkové dospělé populace, což je srovnatelné s velikostí populace největšího německého

města Berlína. I navzdory milionům dospělých ne-EU občanů, kteří nemají volební právo, Německo nepodniklo již od roku 1990 žádné kroky ohledně volebního práva, i když je míra naturalizace podprůměrná. Ne-EU občané užívají politických svobod, včetně práva vstoupit do politické strany (stejně tak jak ve všech zemích západní Evropy).

Přistěhovalci se mohou informovat a také mohou zlepšovat politiky skrz silné a nezávislé poradní orgány v mnoha německých městech a zemích, avšak zatím tohle není umožněno na národní úrovni. Tyto místní a regionální orgány jsou často zvoleny a vedeny přistěhovalci, s právem na vlastní iniciativu, občas i na odpověď samotné vlády.

Přistěhovalci požívají podporu veřejnosti ohledně reprezentování svých zájmů. Mohou taky získat ad hoc informace ohledně toho, jak se stát veřejně i politicky aktivními. Deset národních přistěhovaleckých nevládních organizací bylo financováno novým programem BAMF, který započal v roce 2014.

Dlouhodobě usazení obyvatelé narození mimo EU se ve srovnání s občany narozenými v Německu jenom s poloviční pravděpodobností politicky angažují. Tento rozdíl je v Německu větší, než ve většině zemí. Data Evropské sociální studie z roku 2000 naznačovaly, že 2/3 osob s univerzitním vzděláním a 1/3 osob s nízkým vzděláním narozených v Německu se pravidelně účastní v politické straně, asociaci, na petici, demonstraci nebo kontaktuje politika. Úroveň politické účasti u dlouhodobě usazených ne-EU občanů (s pobytem delším než 10 let) byla jenom 44% pro osoby s univerzitním vzděláním a 20% pro osoby s nízkým vzděláním. Jedná se o jeden s největších rozdílů v Evropě, který přetrvává jak u osob s univerzitním nebo nízkým vzděláním.

Je nutno říci, že v Německu je všeobecně vysoký stupeň veřejné angažovanosti. Německo má také nejvíce dlouhodobě usazených obyvatel v severozápadní Evropě a mnoho přistěhovalců pochází z vysoce rozvinutých zemí.⁶¹

⁶¹ MIPEX, 2015

4.8.4 Zdravotní péče

Zdravotní péče v Německu plně zahrnuje legální přistěhovalce a zlepšuje se schopnost reagovat na specifické požadavky pacientů. Situace je horší pro neregistrované migranty a žadatele o azyl, kde je do velké míry omezené oprávnění k zdravotní péči, informace a taky přístup. Žádoucí by bylo, aby přistěhovalci byli lépe informace ohledně oprávnění ke zdravotní péči. Komunikace mezi pacienty a zdravotnickým personálem je především v oblastech bohatých na přistěhovalce podporována službami tlumočnicků.⁶²

4.8.5 Ochrana před diskriminací

Německá antidiskriminační legislativa je průměrná v rámci Evropy, avšak subjekty zabývající se rovností jsou jedny z nejslabších v rozvinutém světě. Podobný počet osob v Německu a skrze Evropské země tvrdí, že zažily rasovou, etnickou nebo náboženskou diskriminaci, ale jenom stěží jsou tyto případy nahlášeny. Potenciální oběti mohou být slabě informovány a podporovány, aby podnikly alespoň první krok z dlouhé cesty ke spravedlnosti.

Poslední srovnatelné EU data z roku 2012 ukazují, že 4,4% lidí v Německu pocíťovalo diskriminaci nebo obtěžování kvůli etnickému původu (2,7%) a/nebo náboženství (2,1%). To je podobná úroveň jako průměr v EU a zemí jako Nizozemsko, Finsko a Baltské země.

Oběti diskriminaci čelí v Německu větším překážkám na cestě ke spravedlnosti, než je průměr západní Evropy. Antidiskriminační legislativa a subjekty zabývající se rovností jsou mladé, založené na základě nařízení EU z roku 2000, které byly převzaty jenom v roce 2006 po letech intenzivních diskuzí. Německé právo však ve srovnání s ostatními zeměmi rozvinutého světa může být proti diskriminaci neefektivní, protože potenciální oběti nedostanou potřebnou podporu od slabých kompetentních subjektů. Příslušné politiky v Německu jsou srovnatelně slabé, jako např. v České

⁶² MIPEX, 2015

republice. Výsledkem je, že osoby, které čelí různým formám diskriminace, nejsou dostatečně informovány a podporovány, aby tyto případy hlásily.

V některých oblastech života nejsou Ne-EU občané zákonem explicitně chráněny vůči diskriminaci na základě národnosti (např. oblast bydlení nebo zdravotní péče). Od roku 2012 jsou rasové a etnické minority lépe chráněny proti rasovému profilování, protože byly zakázány kontroly totožnosti na základě barvy pleti.

Mimo soudy, veřejné útvary a také samotná veřejnost nemají dostatek odvahy pomoci obětem diskriminace a uvést princip rovnosti do praxe. Momentálně je většina veřejných a soukromých iniciativ v této oblasti na dobrovolné bázi.

Celkovým problémem v Evropě, ještě větším v Německu je nehlášení případů. Dle odhadů z roku 2012, jenom 1 stížnost z každých 5000 osob, které byly potenciálně vystaveny rasové, etnické nebo náboženské diskriminace, využije německou ochranu pro rovné zacházení (Antidiskriminierungsstelle des Bundes). Německo, stejně jako většina Evropských zemí, nepodniklo ani první krok k lepší informovanosti potenciálních obětí a přehodnotilo antidiskriminační legislativu a příslušné orgány.⁶³

4.9 Návrhy na zlepšení integrace migrantů v Německu

Demografické změny mají v Německu za následek nabídku pracovní síly. Vyšší míra zapojení žen a starších zaměstnanců může sice částečně utlumit negativní ekonomické důsledky tohoto vývoje, ale rozhodně je nemůže vyrovnat. Toliko potřebné odborné síly musí v budoucnu ve zvýšené míře přijít ze zahraničí. Je však nutné říci, že Německo nemá doposud mnoho zkušeností s náborem kvalifikovaných imigrantů. Poznatky ze zemí, kde již déle cíleně zlepšují nabídku pracovních sil pomocí přistěhovalců, mohou Německu poskytnout důležité nápady a impulzy. Tyto lze shrnout v následujících bodech:⁶⁴

⁶³ MIPEX, 2015

⁶⁴ Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung, 2012

Uzpůsobit a dobře „prodat“ Německo jako přistěhovaleckou zemi

Pracovní síly ze zahraničí mohou pomoci vybudovat blahobyt a stabilizovat sociální ochranné systémy. K tomu je zapotřebí schopných lidí, kteří svoje centrum životních zájmů přeloží do Německa. Tento fakt musí být obyvatelům Německa zdůrazňován.

- **hlásit se k přistěhovalectví** - politici všech politických stran by se měli více hlásit k dlouhodobé a otevřené přistěhovalecké politice a zdůrazňovat, že země jako Kanada anebo Austrálie z ní už po desetiletí profitují, a v Německu také může vytvořit další pracovní místa
- **„verbovat“ ve třetích zemích** - přistěhovalci ze zemí EU nemohou představovat trvalé řešení, protože v dohledném čase budou tyto země čelit stejným demografickým problémům. Proto se EU migranti budou v krátkém čase vracet zpátky do domovských zemí.
- **aktivně Německo propagovat** - aktivně se ucházet o omezený počet odborných sil, které jsou schopny vycestovat. Pro Německo je v budoucnu důležité se navenek prezentovat jako atraktivní cíl pomocí veletrhů pracovních příležitostí v zahraničí, integrovaných internetových portálů nebo informačních akcí německých institucí v zahraničí (obchodních komor, německých škol nebo Goethe institucí).
- **zatraktivnit rámcové podmínky** - mělo by být umožněno přivést sebou do Německa nejbližší rodinné příslušníky. Dále by mělo povolení k dočasnému pobytu zahrnovat perspektivu zůstat natrvalo. Aby se mohli přistěhovalci v Německu dlouhodobě usadit, musí se kromě získání pracovního místa stát i součástí společnosti. Rychlé nabití státního občanství je proto důležitým předpokladem. Z toho důvodu by požadavek minimální doby pobytu 6 let měl být zkrácen na 4 roky.

Regulovat nástroje pro imigraci

Nejdůležitější část regulované/řízené imigrační politiky jsou pravidla příjezdu do Německa. Tyto pravidla přímo ovlivňují, jací přistěhovalci a kolik jich do země přijede. Zkušeností zemí, jako např. Kanady ukazují, že jediný nástroj není dostačující. Pro to by se měla pro přistěhovalce rozdílných profesních a kvalifikačních skupin nabídnout rozdílný systém pobídek k příchodu.

- **zabezpečení flexibility** - zavedení bodového systému (jako např. v Kanadě), může imigraci smysluplně regulovat jen v případě, že je tento dostatečně flexibilní. Nutné přizpůsobení rozdělování bodů by mělo být regulováno skrze roční vyhlášky spolkové vlády. Aby jemné nastavení systému nepadlo za obětí politickým zájmům, měla by být zřízená rada expertů, složená ze zástupců ústavů pro hospodářský výzkum, zaměstnavatelů a zaměstnanců. Tato by měla ročně vypracovat adaptační opatření. Dále se nabízí, imigraci nejdříve udržovat pomocí kvót na nízké úrovni a pak tuto úroveň pomalu zvyšovat. Tím by se mohla integrační infrastruktura postupně přizpůsobovat. Na druhé straně by to umožnilo Německu sbírat zkušenosti při přehledné míře rizika.
- **otevřeně utvářet imigraci orientovanou na pracovní trh** - za účelem vyplnit dočasně mezery na pracovním trhu a přivést do země potřebné odborné síly střední kvalifikace. Doposud mohly do země přicestovat odborné síly určitých profesních skupin. V budoucnu by měl být každému cizinci s nabídkou práce a úspěšném absolvování testu pracovního trhu zaručen příjezd pomocí pracovního povolení, a to nejdříve na omezený čas. Po určitém čase by měl mít cizinec, který v Německu určitý čas pracoval a žil možnost získat trvalý pobyt. Aby se zabránilo mzdovému dumpingu, mělo by být v testu trhu práce testováno, zda přistěhovalec bude zaměstnán za stejných podmínek, jak domácí občan.

Zřízení centrálních databází s nabídkami práce - za účelem vytvoření kontaktu mezi zaměstnavateli a pracovními síly. V těchto databázích mohou podniky umístit nabídky práce, aby na sebe upozornily pracovní síly v zahraničí. Potenciální přistěhovalci mohou databází využít na prezentaci svého životopisu a kvalifikace. Tento způsob je výhodný pro malé a střední podniky venkovských oblastí, které nedisponují mezinárodní sítí pro získání pracovní síly.

ucházet se o mezinárodní studenty - Německo by se mělo více snažit získat mladé lidi z celého světa za účelem studia, a tyto po ukončení studia udržet v zemi. To z důvodu, že mezinárodní absolventi německých vysokých škol vykazují nejlepší výsledky ohledně integrace. Vzdělávací instituce by měly nabízet více studijních programů v angličtině, co prospěje i domácím studentům.

- **Vytvořit příznivé startovací podmínky**
Bez počáteční pomoci je i pro vysoce kvalifikované přistěhovalce nový začátek často dost náročný. Aby byli noví přistěhovalci podpořeni a co nejdříve našli zaměstnání odpovídající jejich kvalifikaci, musí státní i nestátní aktéři nabídnout rozmanité služby a tyto efektivně uvést na trh.
- **rozlišovat mezi nově příchozími a druhou generací** - počáteční pomoc pro nově přistěhovalé pracovní síly představuje jinou výzvu pro politiku, než „napravující“ integrace u částečně již roky žijících osob s migračním původem. Souhrnný výraz integrace překlenuje ve veřejném vnímání rozdíl mezi nově příchozími a již dlouho přistěhovalými. Aby se učinilo zadost potřebám obou skupin, mělo by být jasně rozlišováno mezi rozdílnými oblastmi působnosti.
- **započít integraci již v domovské zemi** - informační a orientační kurzy by měli přispět k lepší přípravě přistěhovalců, aby do Německa přicestovali s realistickými očekáváními. Také jazykové kurzy by měli být ve větší míře nabízeny již v zahraničí. Tady mohou rozvíjet svou nabídku místní německé instituce, jako např. Goethe-Institut.
- **zlepšit uznávání zahraničních kvalifikací** - i navzdory zákonu o uznání kvalifikací, zůstává na poli uznávání zahraničních kvalifikací ještě hodně práce. Povolání, které jsou v spolkových zemích upravovány zvláštními předpisy, ale také povolání, které nejsou zvláštními předpisy upraveny, nespádají pod tento zákon, ale vyžadují taktéž regulaci, která přistěhovalcům ulehčí vstup do pracovního života. Také k uznání odborného vzdělání by mělo docházet z větší míry již před příjezdem do Německa.
- **vybudování programů pro přizpůsobení kvalifikace** - paralelně k příjezdu musí být rozšířené přizpůsobení kvalifikace pro cizince, kteří nedostanou předběžné povolení pro vykonávání jejich povolání. Takové programy spojují ideálně teoretickou výuku s praktickým obsahem ve formě odborných praktik. Dále je potřeba profesně specifických jazykových kurzů zaměřených především na pokročilé.
- **vybudovat programy odborného dohledu** - sociální kontakty a osobní vztahy přispívají zdařilému začátku na trhu práce. Aby přistěhovalci rychle našli kontakty,

nabízejí se programy odborného dohledu, ve kterých si mohou nově příchozí vyměňovat informace s domácími. Především kontakty s osobami z požadované oblasti zaměstnání výrazně podporují integraci přistěhovalců.

- **zahrnout zaměstnavatele** - zaměstnavatelé mají zřejmě největší zájem na přistěhování odborných sil. Zejména malé a střední podniky již teď trpí nedostatkem kvalifikovaného personálu. Podniky by si měly být vědomy toho, že do určité míry musí samy vytvořit podmínky pro zaměstnání přistěhovalců, kupříkladu tím, že poskytnou na začátku přistěhovalcům volné kapacity pro další vzdělávání a jazykové kurzy. K tomu by měli být k dispozici jednotliví zaměstnanci jako kontaktní osoba pro nově příchozí.
- **zlepšit koordinaci aktérů** - aby se mohly různé startovací programy smysluplně navzájem sladit, musí se poskytovatelé služeb ve větší míře vzájemně spojit. Tím je na jedné straně zabráněno duplikacím podobných programů, na druhé straně se zabráněno často kritizovanému bujení nabídek. Pro na sebe navazující programy je nutné vzít přistěhovalce za ruku a vést je od jedné nabídky ke druhé

Zlepšit prostupnost vzdělávacího systému - podporovat děti přistěhovalců podle jejich potřeb.

Přistěhovalecká politika orientovaná na lidský kapitál se pozitivně odráží na úrovni vzdělání dětí přistěhovalců. V budoucnu budou kromě vysoce kvalifikovaných pracovních sil přijíždět i průměrně a nízko kvalifikované skupiny povolání. Jejich děti to mají v Německu dvojnásobně složité - natrefí na málo prostupný vzdělávací systém, který brzy vytrídí uje. Tím pádem jim zůstává jen málo času napravit často nedostatečné jazykové znalosti. Německá politika jim na jedné straně musí umožnit, aby pomocí programů na míru rychle dohonily zpoždění. Na druhé straně by se měla starat o to, že děti přistěhovalců i domácích mají stejnou perspektivu pro postup ve vzdělání.

- **vybudování škol jako integračních center** - budováním celodenních škol stráví děti v budoucnu ještě více času ve škole. O to je důležitější, aby vedení škol, učitelé individuálně podporovali žáky a dali jim možnost udělat z jejich schopností to nejlepší, a to

skrze individuální plány, do jejichž sestavování budou zahrnuti také rodiče dětí. Aby mohli rodiče přistěhovalci aktivně sledovat pokroky svých dětí, měli by být v případě potřeby oslovováni jejich mateřským jazykem. Aby došlo k odbourání strachu z kontaktu, nabízí se navíc ustavení integračního manažera ve školách s vysokým podílem dětí s přistěhovaleckým původem. V budoucnu mohou být na školách nabízeny integrační kurzy a pokročilé jazykové kurzy. Tím se stane škola důležitým kontaktním místem pro rodiče, kteří tím pádem lehčeji navážou kontakt s učiteli jejich dětí.

- **identifikovat školy s největší potřebou podpory** - aby se nedostatečné veřejné finance použily tam, kde jich je nejvíce potřeba. K tomu účelu by měl být vytvořen seznam, který zahrnuje rozličné socio-ekonomické faktory obce nebo městského okrsku (např. průměrný příjem, podíl osob s nízkými příjmy, osob závislých na sociální podpoře nebo podíl rodičů samoživitelů)
- **nabízet výuku jazyka ještě před školní docházkou** - pro mnoho dětí přistěhovalců představuje němčina největší překážku na cestě k úspěchu ve škole. Pro tyto děti musí stát ještě před započatím školní docházky nabízet speciální podporné kurzy, aby mohly děti dohonit zpoždění před ukončením základní školy, kdy je volba další školy důležitou výhybkou pro jejich budoucnost
- **pro rodiče i děti vytvořit v raném dětství nabídku vzdělávání** - nabídky opatrování malých dětí, jako mateřské školy efektivně podporují osvojení si jazyka. Právě sociálně slabší a přistěhovalecké rodiny mnohem méně využívají těchto možností, než ostatní rodiny. Aby se dosáhlo i na tyto rodiny, měly by znevýhodněné městské čtvrtě vytvořit další centra, které mohou navštěvovat rodiče spolu s dětmi. Tady mohou děti pomocí her rozšířit své jazykové dovednosti, kým se rodiče učí, jak mohou své děti nejlépe podpořit.

Zlepšit dostupná data

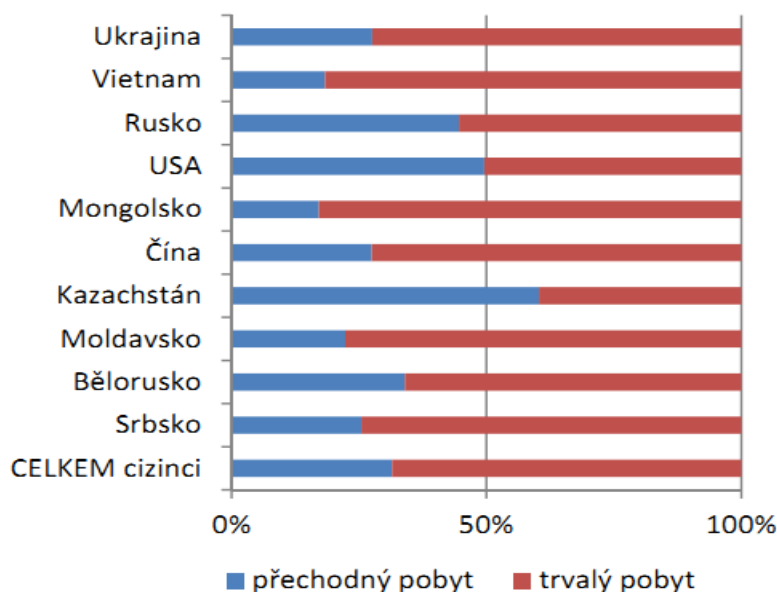
U zemí s vyspělou integrační politikou, jako např. Kanada, se ukazuje, že je důležité a užitečné mít diferencovaný obraz integrace. Informace ohledně toho, jak dobře nebo špatně se určité skupině přistěhovalců nebo určité sociální vrstvě daří v určité části města, umožňují nabídnout konkrétní podporná opatření. Také úspěchy integrační politiky se dají analyzo-

vat a rozvíjet jenom pomocí přesného pozorování situace u migrantů. Pomocí anonymních dotazníků by se mělo v Německu sbírat co možno největší množství sociálně ekonomických znaků u migrantů, ale také účast na integračních nabídkách. Bylo by také žádoucí se dovědět, z jakých důvodů (např. výtěžná činnost, azyl nebo následování rodinného příslušníka) přistěhovalci do Německa přijeli. V oblasti vzdělávání by se tímto způsobem mohly odhalit problémy jednotlivých skupin žáků, a tím je pomoci odstranit.

5 Komparace integračních politik České republiky a Německa

Co se migrace týče, je ČR mladou zemí, a to od roku 1990. ČR má malou populaci přistěhovalců (2,5%) z krajin mimo Evropskou unii (dále jen ne-EU přistěhovalců), která je po Slovinsku druhou největší ve střední Evropě. Celková míra zaměstnanosti v roce 2009-2011 klesla, avšak v letech 2013/2014 se plně zotavila. V době ekonomické krize v roce 2008 prudce klesl počet přistěhovalců, avšak v následně opět v letech 2012-2013 především z důvodu zaměstnání. České veřejné mínění je mnohem méně pozitivní ohledně přistěhovalců než je průměr v Evropě, jenom ¼ věří, že přistěhovalci mohou ČR obohatit jak ekonomicky tak i kulturně. Česká republika nadále vede mezi zeměmi střední Evropy, co se týče rozvoje integrační politiky, která dokáže reagovat na potřeby lokálních komunit, přistěhovalců a jejich dětí. Počet cizinců, kteří jsou cílovou skupinou pro integraci, byl k 31. červenci 2015 celkem 266 855 občanů třetích zemí (58,2% z celkového počtu 458 710 cizinců, kteří pobývají na území ČR).

Počet cizinců ze třetích zemí, kterým byl udělen pobyt na území ČR, se každým rokem zvyšuje (pohybuje se ročně v řádech desetitisíců), a to kromě období hospodářské krize, která měla za následek dočasnou stagnaci migrace. Z hlediska integrace tudíž nově příchozí představují nezanedbatelnou skupinu. Podíl cizinců ze třetích zemí s uděleným dočasným pobytem na území ČR, představuje 182 908 (68,5% všech cizinců), podíl cizinců ze třetích zemí žijících na území ČR přechodně je 83 947. Primární cílovou skupinu integračních opatření tvoří téměř tři čtvrtiny osob, představují ji státní příslušníci Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace. Početně nejvýznamnější skupiny cizinců ze třetích zemí zůstávají dlouhodobě neměnné. Většina cizinců ze třetích zemí (68,5%) pobývá v ČR trvale, přechodně žije v ČR 31,5% cizinců. Z dlouhodobého hlediska se podíl cizinců pobývajících v ČR zvyšuje, a téměř dvojnásobně převyšuje počet přechodně pobývajících cizinců (Obr. č. 13).

Obrázek č. 13: Podíl osob s přechodným a trvalým pobytem, deset nejpočetnějších státních příslušností cizinců třetích zemí.⁶⁵

Mezi cizinci třetích zemí jsou převážně zastoupeny osoby v produktivním věku 15-64 let (83%). Značná je i skupina nezletilých, především dětí s povinnou školní docházkou (21 000) a dětí v předškolním věku (15 tisíc).⁶⁶

5.1 Podpora integrace v ČR

Situace v oblasti migrace se vyvíjí v ČR postupně od 90. let, kdy se ČR stala místo tranzitní země zemí cílovou pro migranty. Počet cizinců stoupl od roku 1989 více než třicetinásobně. Aby se zabránilo vzniku vážných problémů v soužití obyvatel ČR a imigrantů, bylo nutné vytvořit účinný systém, jak přistěhovalce zapojit do společnosti. S významnými změnami v počtu cizinců, kulturní a sociální diverzitě se

⁶⁵ MV ČR, 2015

⁶⁶ MV ČR, 2015

začaly ukazovat i problémy spojené s migrací a integraci přistěhovalců. Také se ukázalo, že pokud je migrace přímo provázána s integračními opatřeními, může být k prospěchu přistěhovalcům i majoritní společnosti.

Jedním z cílů integrační politiky ČR je přenesení integrace na regionální a lokální úroveň, protože integrace je proces uskutečňující se především v místech usídlení či pracovních aktivit cizinců. Klíčovým předpokladem je zde aktivní působení územní samosprávy. Kvůli absenci regionální integrační politiky, podpořilo Ministerstvo Vnitra vznik regionálních Center na podporu integrace cizinců na území ČR. Tato centra poskytují komplexní integrační služby a svojí činností pokrývají 13 krajů ČR. Centra úzce spolupracují s nestátními neziskovými organizacemi (NNO), které jsou zapojeny jako partneři Center, nebo mohou být realizátorem projektů některých Center.

K posílení orientace cizinců ve společnosti bylo vyvinuto několik účinných nástrojů:

- soubor předodjezdových informací, které jsou k dispozici na zastupitelských úřadech v zemích původu
- úvodní adaptačně-integrační kurzy pro cizince, které jsou dobrovolné
- podpora informovanosti a soběstačnosti cizinců prostřednictvím asistenčních služeb cizinců k vyřizování pobytových záležitostí (imigrační portál www.imigracniportal.cz, linka pro cizince, informační letáky)
- vytvoření uceleného systému informování cizinců i většinové společnosti, a jeho průběžná aktualizace, ve formě informačních materiálů, webových stránek, atd. ⁶⁷

5.1.1 Integrace na trhu práce

Ve srovnání s rokem 2009, se v roce 2015 snížil počet zahraničních pracovníků ze třetích zemí, kteří v ČR působili jako zaměstnanci o cca 18%. Téměř polovina zahraničních pracovníků byla k 30. 6. 2015 zaměstnána na pozicích, které nevyžadují žádnou, nebo jen minimální kvalifikaci. ⁶⁸

⁶⁷ MV ČR, 2015

⁶⁸ MV ČR, 2015

Mezi cizinci ze třetích zemí jsou výrazně početně zastoupeny samostatně výdělečně činné osoby (OSVČ, živnostníci). Mezi podnikateli cizinci ze třetích zemí stabilně převládají státní příslušníci Vietnamu, Ukrajina a Ruska. Na rozdíl od zemí jako Německo, Rakousko nebo Velká Británie, kde neexistuje zásadní rozdíl mezi zaměstnaností domácí populace a cizinců, je v ČR zaměstnanost cizinců výrazně vyšší, než zaměstnanost domácí populace. Za alarmující lze považovat postavení cizinců na trhu práce v ČR. To se v případě občanů EU sice blíží majoritní populaci, ale v případě cizinců ze třetích zemí je zde významně vyšší zastoupení OSVČ (až čtyřnásobek majoritní populace). To poukazuje na výrazně odlišné postavení cizinců třetích zemí na trhu práce jako důsledku politiky vytlačování cizinců ze zaměstnaneckého poměru, což je opačná tendence, než jsou cíle české migrační politiky a co neprospívá postavení cizinců v ČR a jejich integraci do české společnosti.⁶⁹

Počet cizinců ze třetích zemí, kteří jsou evidovaní na úřadech práce (UP) mezi uchazeči o zaměstnání je nízký. K 30. červnu 2015 pobíralo jenom 17% osob evidovaných na UP podporu v nezaměstnanosti. Je však nutno říci, že od pololetí 2009 se jedná o více než poloviční nárůst, který se vyvíjel v souladu s vývojem celkové nezaměstnanosti. Čerpání sociálních dávek cizinci ze třetích zemí je minimální. V červnu 2015 byl podíl 1,2%. Tento vývoj má však jednoznačně rostoucí tendenci, mezi roky 2009 - 2015 se počet vyplacených dávek zvýšil téměř dvojnásobně, což je pravděpodobně důsledek působení dlouhodobé tendence růstu podílu trvalých pobytů, počtu cizinců ze třetích zemí bez příjmů z vlastní výdělečné činnosti a rostoucího počtu mimo výdělečných pobytů (slučování rodin, studium, humanitární důvody a jiné).⁷⁰

5.1.1.1 Indikátory integrační politiky v oblasti trhu práce dle databáze MIPEX

Dle dat projektu MIPEX, umožnil reagující pracovní trh v ČR v kombinaci s migrační politikou a českou tradiční politikou rovného přístupu, vytvořit velice aktivní a tvrdě

⁶⁹ Čížinský a Hradečná (eds.), 2014

⁷⁰ MV ČR, 2015

pracující přistěhovaleckou populaci v Evropě. Na druhou stranu, omezený přístup k odbornému vzdělávání má za následek uplatnění přistěhovalecké populace spíše v profesích hůře kvalifikovaných nebo nestálých/hůře placených.

Přistěhovalci ze zemí mimo EU jsou mnohem aktivnější v ČR, než v kterékoli evropské krajině. Počet osob, které jsou nezaměstnány, bez vzdělání nebo odborné kvalifikace je poměrně nízký (18,5%). Česká republika podnikla první krátkodobé kroky, aby se připravila na nároky vzhledem k přistěhovaleckým pracovníkům. Podobně, jako v jiných zemích s pracovní migrací, je několik kategorií nových ne-EU přistěhovalců, kteří jsou schopni pracovat ve všech ekonomických odvětvích, i když samostatná výdělečná činnost byla nedávno pozastavena ze strachu o její zneužití. Omezená podpora a nedostatek cílených opatření mohou mít za následek, že integrace těchto pracovníků na trhu práce není z dlouhodobého hlediska udržitelná v důsledku nejisté míry zaměstnanosti a nízkou kvalifikovaných pracovních pozic. Mnoho dočasně pobývajících přistěhovaleckých pracovníků není schopno rychle změnit pracovní pozici, nebo odvětví, nemají přístup k veřejným službám zaměstnanosti, k odbornému vzdělávání nebo k dalším sociálním výhodám. Na jednu stranu se v posledních letech zlepšila informovanost o jejich právech a příležitostech jako pracovníků v ČR. Na stranu druhou však jenom zřídka profitují z cíleného odborného vzdělávání nebo programů mimo ty, které jsou ad hoc financované z evropských fondů.

Podle dat z roku 2011 jsou ne-EU imigranti velkým přínosem pro českou ekonomiku. V průběhu času jsou totiž jak vysoce tak i hůře kvalifikovaní pracovníci, kteří se narodili mimo EU (s pobytem v ČR delším než 10let), mnohem pravděpodobněji pracující ve srovnání s českými protějšky stejného pohlaví a úrovně vzdělání. Mezi dlouhodobě usazenými ne-EU pracovníky, muži i ženy s nízkým vzděláním jsou o třetinu pravděpodobněji zaměstnaní, než české protějšky. U vysoko vzdělaných ne-EU žen je pravděpodobnost o 20% vyšší, než u žen českých. Míra zaměstnanosti u vysoce vzdělaných mužů je přibližně stejná. Celkově lze říci, že většina dlouhodobě pobývajících ne-EU migrantů je zaměstnaných, a to jak vysoce vzdělaných (89% žen i mužů), tak i nízkou vzdělaných (51%, méně žen, než mužů).

Je však nutno říci, že ne vždy ne-EU přistěhovalci získají stejně kvalitní zaměstnání, jako jejich české protějšky. Nejsou dostupná data ohledně toho, jak jsou nízko vzdělaní pracovníci vystaveni chudobě, což znamená, že jejich platy a výhody jsou příliš nízké, aby se chudobě vyhnuli. Vysoce vzdělaní pracovníci až 2,5 krát pravděpodobněji pracují v zaměstnáních, které neodpovídají stupni jejich kvalifikace (až 1/3 pro dlouhodobě pobývajících ne-EU pracovníků, a jenom 12% pro české pracovníky). Tyto výstupy znamenají, že český pracovní trh a migrační politika sice dostanou přistěhovalce do zaměstnání, ale jejich práce je mnohem častěji mrháním jejich schopnosti a nadání, a potenciálně je vystavuje chudobě.

Co se týče práv pracovníků, Česká republika v podstatě vylučuje ne-EU pracovníky ze sociálních výhod a výhod v nezaměstnanosti, pokud nejsou dlouhodobě pobývající nebo s trvalým pobytem, uprchlíci nebo příjemci na základě bilaterálních dohod. Například ne-EU pracovník musí čekat jeden rok, kým může pobírat výhody na rodinu nebo bydlení. Přístup k pracovním a mimopracovním výhodám může pomoci imigrantům získat dostatečně kvalifikovanou práci a dosáhnout dostatečné sociální i finanční stability, aby mohli dál investovat do vlastní sociální integrace v ČR

Navzdory důležitosti českého vzdělání a vzdělávacích programů pro naučení českého jazyka a získání specifických dovedností/kvalifikace pro český pracovní trh, jenom málo ne-EU občanů v pracovním věku je schopno z těchto programů profitovat. Dle Eurostat údajů z roku 2011 se jenom přibližně 1 z 10 ne-EU mužů a žen se vyslovilo, že se v nedávné době účastnilo vzdělávání nebo kvalifikace.⁷¹

5.1.2 Vzdělání

Přistěhovalci mají v ČR stejná práva a povinnosti v oblasti základního, středního, vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání, jako občané ČR. Představitelé vzdělávání v ČR začínají odpovídat na potřeby malého počtu přistěhovaleckých žáků v ČR, z nichž mají mnozí omezenou znalost českého jazyka. Školy však nejsou využívány jako prostor pro sociální integraci.

⁷¹ MIPEX, 2015

Relativně málo žáků v ČR jsou první nebo druhou generací rodičů přistěhovalců. Podle průzkumu PISA z roku 2012, žáci narozeni v cizině tvoří jenom 1,9% patnáctiletých žáků, a 1,4% jsou žáci, kteří se narodili v ČR rodičům přistěhovalcům. Tito žáci z první a druhé generace mohou být znevýhodněni z důvodu nedostatečné znalosti jazyka, protože jenom jedna třetina z nich má rodiče, kteří mluví česky doma.

Vzhledem k relativně malému počtu žáků s přistěhovaleckým původem, podnikla ČR více kroků ohledně zohledňování jejich potřeb než většina mladých migračních destinací nebo krajin střední Evropy. Jedná se o cílenou podporu vzdělávání týkající se umožnění přístupu ke vzdělání a novým příležitostem. Navzdory tomu, že ne všichni žáci přistěhovalci mají přístup k plnému českému vzdělávacímu systému, i když by mohli, nevelká míra dostupné cílené podpory je lepší než ve většině střeoevropských zemí. V posledních letech byla tato podpora rozšířena na všechny ne-EU děti, předškolní děti i na děti znevýhodněné nedostatečnou znalostí českého jazyka.⁷²

5.1.3 Další indikátory sociální inkluze a aktivního občanství

Od roku 2010 stabilně roste počet cizinců, kteří získali české státní občanství. V roce 2010 nabylo státní občanství ČR 947 cizinců, v roce 2012 to bylo 1565 cizinců, v roce 2014 již 4518 cizinců. Z toho v roce 2014 získalo státní občanství ČR nejvíce občanů Ukrajiny (2075; pro srovnání 947 v roce 2013) a Ruska 463 (162 v roce 2013). Příčinou vysokého počtu udělených občanství je kromě jiného nová právní úprava, která se zcela přiklání k možnosti dvojího (i vícero) státního občanství. Cizinci mohou po pěti letech pobytu v ČR získat trvalý pobyt, a tím pádem i veškerá sociální práva jako občané státu. Po deseti letech pobytu v ČR mohou požádat o udělení občanství.

Cílem integrace je podporovat otevřenost společnosti, komunikaci a aktivní zapojení cizinců do společnosti. Co se týče volebního práva pro cizince a jejich angažovanost v politice, v roce 2015 byla v ČR ratifikována Úmluva o účasti cizinců na veřejném

⁷² MIPEX, 2015

životě na místní úrovni. Cizinci z EU i mimo EU tedy získali volební právo, možnost zakládat svá vlastní místní sdružení za účelem vzájemné pomoci, projevování a udržení své kulturní osobitosti, a tím hájení svých zájmů ve věcech náležitých v působnosti místních orgánů.⁷³

V ČR nejsou zřizovány poradní orgány cizinců, cizinci jsou však v řadě míst členy poradních orgánů, výborů, či komisí krajů a municipalit. Zde se mimo jiné podílejí na vytváření komunitních plánů a integračních strategií, čímž se mohou cizinci přímo účastnit rozhodování a veřejných věcech na krajské a místní úrovni, a současně se zapojit do formování veřejné politiky.⁷⁴

Nárok na zdravotní péči mají pouze legální přistěhovalci s trvalým pobytem (více než 5 let pobytu), cizinci/zaměstnanci, občané EU a další cizinci ze třetích zemí, na které se vztahuje příslušná legislativa Evropských společenství. Dále také některé další skupiny (např. žadatelé o azyl nebo azylanti). Občané pocházející ze třetích zemí (mimo azylantů a žadatelů o azyl) se účastní veřejného zdravotního pojištění jenom v případě, že pracují jako zaměstnanci zaměstnavatele se sídlem v ČR. Osoby, které působí v ČR jako OSVČ a nemají trvalý pobyt, rodinní příslušníci (tj. děti, včetně dětí narozených v ČR, manželé, atd.) všech cizinců ze třetích zemí (včetně cizinců s trvalým pobytem) jsou odkázáni na komerční zdravotní pojištění.⁷⁵ Právě tato oblast je dlouho diskutovanou záležitostí z důvodu neochoty komerčních pojišťoven pojistit některé osoby (např. vzhledem k věku, nebo závažnějšímu onemocnění), nebo se pojištění na některé nemoci nevztahuje. Také je limitujícím faktorem neochota některých lékařů registrovat komerčně pojištěného cizince (nutnost smluvního vztahu mezi lékařem a pojišťovnou).⁷⁶

⁷³ infokuryr.cz, 2015

⁷⁴ MV ČR, 2015

⁷⁵ migraceonline.cz, 2009

⁷⁶ MV ČR, 2015

5.2 Poznatky z politiky integrace v Německu aplikovatelné pro Českou republiku

Na základě poznatků o stavu integrační politiky a pokrocích v oblasti integrace v Německu, lze najít několik oblastí, které mohou sloužit jako inspirace pro zlepšení integračních opatření v České republice. Lze uvést např. následující opatření:

Zvýšení úrovně znalosti češtiny - za účelem rozvoje sociálního i pracovního kapitálu přestěhovalců, jejich interakci se společností, a rozšíření možností jejich integrace. Je zapotřebí zvýšit motivaci přistěhovalců zlepšovat svoje jazykové znalosti, čeho může být dosaženo tím, že dostatečná znalost českého jazyka se stane podmínkou pro udělení trvalého pobytu, jak je tomu i v Německu. Zlepšení úrovně znalosti jazyka lze dále dosáhnout rozšířením sítě bezplatných jazykových kurzů financovaných zdroji ze strukturálních fondů EU, zvýšením jejich kvality a sladěním režimu jazykové výuky s pracovním režimem cizinců.

Rovné příležitosti ve vzdělání - rostoucí počet cizinců ve školách je pro školy velkou výzvou. Školy totiž nejsou vždy připraveny zajistit jejich výuku. Nutností je bezplatná příprava pro začlenění těchto žáků do základního vzdělávání, která je přizpůsobena potřebám žáků. Bylo by zapotřebí iniciativ a projektů, které podporují žáky přistěhovalce v přístupu k předškolnímu a odbornému vzdělání, a omezují předčasné ukončení školní docházky. Dále je potřeba vyčlenit kapacity pro přípravu pedagogického personálu k výuce dětí cizince češtině a zvyšování jejich mezikulturních kompetencí. Nutností je dořešení systémové finanční podpory výuky češtiny a doučování žáku cizinců na školách. Na základě příkladu Německa by bylo také zajisté velice přínosné podporovat přistěhovalce, aby se stali učiteli. Tak jako v jiných oblastech, především v oblasti vzdělávání dětí a mládeže je potřeba zlepšovat komunikaci mezi rodiči a učiteli, např. pomocí tlumočnicků nebo mediátorů. Cílem by mělo být, aby se školy staly místem pro integraci.

Povinnost integrace - doposud není integrace povinností, nýbrž právem, tzn., že využívání nabídky integračních opatření je rozhodnutím cizince, ovšem jenom někteří z nich využívají možnost účastnit se integračních opatření. Proto je v případě cizinců,

kteří na území ČR dlouhodobě pobývají, opustit princip dobrovolnosti, co se jejich úsilí o integraci týče. V současnosti je předmětem diskuzí zvýšení požadované úrovně znalosti českého jazyka pro udělení povolení, a to z úrovně A1 (úroveň příliš nízká, aby cizinci byli schopni samostatně komunikovat) na úroveň A2. Také je diskutována povinnost pro nově příchozí přistěhovalce absolvovat úvodní adaptačně-integrační kurz, jak je tomu např. v Německu.

Garance rovného zacházení a stejných příležitostí - všeobecná a cílená podpora při získávání práce jak v oblasti vzdělávání (viz výše), tak i na pracovním trhu. Po vzoru Německa by všeobecné služby zaměstnání, stejně tak, jako cílená opatření měli lépe uchopit specifické potřeby cizinců kvalifikovaných v zahraničí, těch, kteří mají nízké vzdělání, mladých lidí a žen. Nutnost rovných příležitostí k přístupu k odbornému vzdělávání a dalšímu vzdělávání dospělých.

Zlepšit systém komunikace se širokou veřejností - ohledně problematiky migrace a integrace. Cílem je vyvracení mýtů a dezinformací se snahou čelit xenofobním tendencím ve společnosti a aktivně působit proti projevům nenávisi vůči cizincům.

Aktivní působení územních samospráv - jako předpokladu pro začlenění cizinců i bezkonfliktní soužití ve společnosti. V krajích je sice zpravidla zřízená funkce regionálního koordinátora pověřeného integrací, ale tito nedisponují dostatečnými kompetencemi ani prostorem pro plnohodnotný výkon koordinace integrace cizinců v kraji. Problémem je, že činnost integračních center i nestátních neziskových organizací zabývajících se integračními aktivitami, je, na rozdíl od subjektů v Německu, do značné míry závislá na financování z evropských fondů. Do budoucna je potřeba najít způsob jak zajistit rozvoj a trvalou udržitelnost center i neziskových organizací, např. vyčleněním finančních prostředků z kapitol státního rozpočtu.

Financování migrace - na rozdíl od Německa, se prostředky státního rozpočtu alokované na realizaci Koncepce integraci cizinců, až na výjimky neměnily již od roku 2006. Řada projektů v oblasti integrace byla doposud financována ze zdrojů EU. Vzhledem k tomu, že zdroje EU na financování integračních opatření byly od roku

2015 sníženy na polovinu, zatímco stoupá počet cizinců žijících v ČR, stoupají také potřeby integrace, je nutno počítat s navýšením prostředků ze státního rozpočtu.

Zabezpečení rovného přístupu migrantů k sociálním právům - to se týče především poskytování rovného zacházení v oblasti příspěvkových pojistných systémů. ČR má poměrně přísnou úpravu nároku na podporu v nezaměstnanosti a nároku na veřejné zdravotní pojištění, které jsou spojeny až s trvalým pobytem. To se týká také zejména zdravotního pojištění závislých rodinných příslušníků pracovních migrantů, včetně dětí.

Lepší informovanost, resp. přenos informací, pro cizince ohledně jejich práv, povinností a možnostech v ČR. A to při zohlednění rozmanitosti státní příslušnosti, pohlaví, věku, vzdělání a účelu pobytu. Je potřeba se zacílit na specifické skupiny, zástupce komunit a na ženy, jako „nositele kultury“

Průběžné monitorování stavu integrace - aby bylo možné získat informace ohledně toho, jak dobře nebo špatně se určité skupině přistěhovalců/sociální vrstvě daří a získat diferencovaný obraz integrace, resp. aby bylo možno evaluovat úspěchy integračních opatření, případně identifikovat oblasti, kde je potřeba konkrétní a cílené opatření. Za tím účelem je potřeba systematicky sbírat data, například pomocí anonymních dotazníků.

6 Závěr

V současnosti má v Německu téměř každý pátý obyvatel přistěhovalecký původ - to je přibližně 16 miliónů lidí. Přibližně polovina z nich má německé občanství. Z toho jasně plyne, že Německo se stalo zemí přistěhovalců. Německo je velice atraktivní přistěhovaleckou zemí a v důsledku demografického stárnutí je v podstatě odkázáno na zahraniční odborné síly. Proto se snaží přilákat kvalifikované odborné síly. Současně však také čelí výzvě masivního nárůstu počtu osob, které žádají o azyl a hledají v Německu ochranu. Německo v tomto směru sehrává v Evropě vedoucí roli, má ambici sloužit jako pozitivní příklad. Cílem je rozumné utváření migrace, přičemž kromě rozvoje v oblasti hospodářství a pracovního trhu hraje roli schopnost země přistěhovalce přijímat a integrovat je. Cílem integrační politiky Německa je začlenit do společnosti všechny lidi, kteří v Německu trvale a v souladu se zákonem žijí, aby se mohli podílet na právech i povinnostech, které jsou s tím spjaté. Integrační politika Německa se v posledních letech významně posunula vpřed, a vyvinula řadu nástrojů umožňující efektivní integraci cizinců (především cizinců ze třetích zemí). Dá se říci, že v současnosti se má integrační politika stát nástrojem soutěže o nejlepší zahraniční pracovní síly.

Cílem bakalářské práce byla analýza ekonomických a sociálních souvislostí integrační politiky v Německu. Je uveden teoretický pohled jak na problematiku migrace, tak i na problematiku integrace a popsány jsou integrační přístupy Německa a jejich historie. V praktické části byla kvantitativně i kvalitativně analyzována integrační politika Německa a to pomocí objektivních indikátorů v oblasti integrace na trhu práce a vzdělání, indikátory sociální inkluze a aktivního občanství, účasti na politickém životě, zdravotní péči a ochrany před diskriminací.

Na základě hodnocení vyjmenovaných oblastí integrace byly identifikovány silné i slabé stránky Německé integrační politiky. Německo může být příkladem v oblasti rovnosti a stejných příležitostí na trhu práce, podpory přístupu přistěhovalců na trh

práce, nebo například přímé cestě ke státnímu občanství. Největší slabinou německé integrační politiky je dle hodnocení studie MIPEX situace ohledně antidiskriminačních opatření, které jsou nedostatečná a také skutečnost, že aktéři jako nevládní organizace mají v této oblasti slabé postavení. V práci jsou také uvedeny návrhy na zlepšení německé integrační politiky. Jednoznačným cílem Německa je stát se atraktivní zemí pro kvalifikované přistěhovalce. Integrační politika Německa by se měla tedy v budoucnu orientovat na zlepšení vlastní propagace v zahraničí, zatraktivnění rámcových podmínek pro přistěhovalce, zavedení flexibilních pobídek k příchodu cizinců různých profesních a kvalifikačních skupin, vytvoření příznivých startovacích podmínek nebo podporovat vzdělávání dětí přistěhovalců dle jejich skutečných potřeb.

Součástí praktické části byla také srovnávací analýza integračních politik Německa a České republiky. ČR je malý stát, jehož hospodářský výkon je podstatně slabší, úroveň mezd je nižší, než u západoevropských zemí, prestiž vysokých škol není úplně srovnatelná se světovou špičkou. Cílem české migrační politiky je přilákat vzdělané a bohaté cizince, přičemž je současně tvrdá na nízko kvalifikované a chudé. Otázkou je, za jakých podmínek má ČR šanci při lákání kvalifikovaných pracovních sil uspět v konkurenci s ostatními státy. Po příkladu Německa byly identifikovány oblasti, kde může ČR zlepšovat přístup k integraci cizinců a stát se tak zemí, do které budou ochotni přeložit střediska svých životních zájmů a zapojit se do života jednotlivých komunit. Jedná se zejména o rovný přístup a stejné příležitosti pro cizince třetích zemí v oblasti trhu práce i vzdělání, ale také ohledně účasti na veřejném zdravotním pojištění pro ekonomicky neaktivní cizince třetích zemí.

Pevně věřím, že bakalářská práce poskytne čtenáři objektivní pohled na problematiku integrace. Zvláště v současné době, kdy je naše společnost silně polarizována v důsledku zpráv o uprchlické krizi, umožní práce uvědomit si, že migrace je běžnou součástí demografického vývoje, že není hrozbou, ale pokud je doprovázená účinnými integračními opatřeními, může být přínosem nejen z hlediska hospodářského ale i společenského.

7 Zdroje

BARŠA, Pavel a Maxmilián STRMISKA. Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Politologická řada. ISBN 80-859-5952-6.

BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. ISBN 80-210-3875-6.

BAUBÖCK, Rainer. The Integration of immigrants [online]. Council of Europe, 1994 [cit. 2015-10-31]. Dostupné z: https://www.ihs.ac.at/publications/lib/ihsrp_15.pdf

Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung: Nach Punkten vorn. Was Deutschland von der Zuwanderungs- und Integrationspolitik Kanadas lernen kann. [online]. 2012 [cit. 2016-04-15]. Dostupné na: <http://www.berlin-institut.org/>

BOERI, T.; van Ours, J. The Economics of Imperfect Labor Markets. Princeton: Princeton University Press, 2008. 322 s. ISBN 978-0-691-13735-3.

BRÁZOVÁ, V. K. Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2011. 254 s. ISBN 978-80-87404-10-2.

BRECZKOVÁ, Lucie. Indikátory úspěšnosti integrace migrantů ve státech Evropské unie. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Michal Vašečka, Ph.D.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Blickpunkt Integration. Das Magazin zur Integrationsarbeit in Deutschland [online]. BAMF, 2015a [cit. 2016-04-15]. Dostupné na:

https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/BlickpunktIntegration/2015/2015-01.pdf?__blob=publicationFile

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Migrationsbericht 2014 - Zentrale Ergebnisse. [online]. BAMF, 2014 [cit. 2016-04-15]. Dostupné na: http://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Migrationsberichte/migrationsbericht-2014-zentrale-ergebnisse.pdf?__blob=publicationFile

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Wanderungsmonitoring: Erwebsmigration nach Deutschland. Jahresbericht 2014 [online]. BAMF, 2015b [cit. 2016-04-15]. Dostupné na:

https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Broschueren/wanderungsmonitoring-2014.pdf?__blob=publicationFile

Bundesministerium des Innern: Migration und Integration. Aufenthaltsrecht, Migrations- und Integrationspolitik in Deutschland [online]. BMI, 2014 [cit. 2016-04-16]. Dostupné na: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2014/migration_und_integration.pdf?__blob=publicationFile

Bundesministerium für Bildung und Forschung: Integration durch Bildung. Initiativen für Chancengerechtigkeit und Teilhabe. [online]. BMBF, 2015 [cit. 2016-04-17]. Dostupné na: https://www.bmbf.de/pub/Integration_durch_Bildung.pdf

CASTLES, S. MILLER, M. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. New York: The Guilford Press, 2003. 338 s. ISBN 1-57230-900-8.

Český statistický úřad [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

ČIŽINSKÝ, Pavel, a Pavla HRADEČNÁ (eds.), 2014. Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU. Praha: Simi, 2014, 137 s. ISBN 978-80-260-7201-0.

Destatis [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2016 [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: <https://www.destatis.de>

Federal Foreign Office. Immigration Act. [online]. 2012 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: http://www.auswaertiges-amt.de/EN/EinreiseUndAufenthalt/Zuwanderungsrecht_node.html

GEIST, Bohumil. Sociologický slovník. Praha: Victoria Publishing, 1992.

GIDDENS, Anthony. Runaway world: how globalization is reshaping our lives. [2nd ed.]. New York: Routledge, 2003. ISBN 04-159-4487-2.

GILL, M. A.; PÉREZ, G. A.; BIJL, R. et al. 2007. Immigrant Integration Indicators - Gordon, Milton M.. Assimilation in American Life : The Role of Race, Religion and National Origins. Cary, NC, USA: Oxford University Press, Incorporated, 1964.

HUDDLESTON, Thomas, BILGILI, Ozge, JOKI, Anne-Linde a Zvezda VANKOVA: Migrant Integration Policy Index 2015 [online]. MIPEX 2015 [cit. 2016-04-15]. Dostupné na: <http://www.mipex.eu/>

infoKURÝR. Česká republika v tichosti schválila volební právo pro cizince. [online]. 2015 [cit. 2016-04-22]. Dostupné na: <http://infokuryr.cz/news.php?item.9601.2>

MAIZIÈRE, Thomas. National minorities, minority and regional languages in Germany [online]. Federal Ministry of the Interior, 2015 [cit. 2016-05-19]. Dostupné z:

MASSEY, D S. a kol. Worlds in motion : understanding international migration at the end of the millennium. Oxford: Clarendon Press, 2005. 362 s. International studies in demography. ISBN 978-0-19-928276-0.

migraceonline: Zdravotní pojištění cizinců v ČR. migraceonline.cz [online]. 2009 [cit. 2016-04-25]. Dostupné na: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/zdravotni-pojisteni-cizincu-v-cr>

Migrant Integration Policy Index [online]. 2015 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.mipex.eu/>

Migration Policy Group: Migrant Integration Policy Index [online]. 2013 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.migpolgroup.com/>

MICHAEL J. PIORE. Birds of passage: migrant labor and industrial societies. 1st pbk. ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1980. ISBN 9780521280587.

Ministerstvo vnitra České republiky: Azyl, migrace a integrace [online]. 2015 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/>

MUNZ, R. a R. ULRICH. Germany and its immigrants: a socio-demographic analysis. Web of science [online]. 1998 [cit. 2016-04-19]. ISSN 1369-183X. Dostupné z: http://apps.webofknowledge.com/full_record.do?page=1&qid=7&log_event=yes&viewTy-pe=fullRecord&SID=N29umu1zzfDsiGjnL26&product=UA&doc=2&search_mode=GeneralSearch#

NIESSEN, Jan a Yongmi SCHIBEL. Příručka o integraci: pro tvůrce politik a odborníky z praxe. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005, 83 s. ISBN 80-86878-24-4.

PALÁT, Milan. Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: teorie a praxe v Evropské unii. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013, 92 s. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-161-0.

RABUŠIC, L., BURJANEK, A., (2003): Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?, VÚPSV Praha, Výzkumné centrum Brno, listopad 2003

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOBLA. Sociální integrace přistěhovalců v České republice [online]. Praha: Slon, 2010 [cit. 2016-05-19]. ISBN 978-80-7419-077-3.

SEKULOVÁ, Martina a Oľga GYÁRFÁŠOVÁ. Indikátory integrácie migrantov – aktuálne skúsenosti a budúce výzvy [online]. Inštitút pre verejné otázky, 2009 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/indikatory-integracie-migrantov-aktualne-skusenosti-a-buduce-vyzvy>

SCHIFF, M., OZDEN, C. International Migration, Economic Development and Policy. Washington, DC: World Bank, 2007. 299 s. ISBN 978-0-8213-6935-7.

SINN, H. (2004): EU Enlargement, Migration and the Constitution, CESifo Working Paper No. 136, Germany

STARK, Oded a David Elliot BLOOM. The new economics of labor migration. Migration and Development Program, Harvard University, 1985.

The Statistics Portal [online]. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.statista.com/>

TREFLER, D. (1997): Immigrants and Natives in General Equilibrium Trade Models, NBER Working paper No. 6209

WAGSTYL, Stefan. Germany's demographics: Young people wanted. Financial Times [online]. 2015 [cit. 2016-05-04].